

# ВІСТНИК



(Nachrichtenblatt  
des Bundes  
zur Befreiung der Ukraine)

# Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата вносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,  
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагус Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 8.

Відень, 18-го лютого 1917.

Ч. 138

Просимо наших Читачів і Прихильників зєднувати нам нових передплатників і подати нам адреси інституцій і осіб, що могли-б зайняти ся розпродажею наших видань.

## Українці до Вільсона.

В своїм письмі до сенату дня 22 січня сказав Вільсон між иншим: „Рівність націй, на якій має оперти ся мир, коли він має бути тривкий, мусить бути рівністю прав. Взаємні запоруки не можуть ні виразно признавати ні мовчки містити в собі різниці між великими й малими, між могутніми й слабими народами. Право мусить опирати ся на спільній силі, а не на індивідуальній силі націй, від спільного ділання яких мир залежатиме. Розумієть ся, не може бути рівности областей або помічних засобів; так само не може бути якоїсь иншої рівности, якої не осягнено в звичайнім, мирнім і законнім розвитку самих народів. Одначе ніхто не домагаєть ся ні не сподіваєть ся чогось такого, що виходило-б поза межу рівности прав. Людськість вижидає тепер волі життя, а не рівноваги власти. І щось глибше входить у рахубу ніж саме урівноправненне серед зорганізованих народів: ніякий мир не може бути тривким або не заслуговує бути тривким, який не признає і не приймає основи, що правительствва виводять усяку свою справедливу власть від згоди тих, що над ними панують, і що нема ніде права, щоб один володарь відступав народи иншому володареві, начеб вони були їх власністю“. І тому президент Вільсон запропонував між иншим, „аби жаден народ не змагав до того, щоб простерти свою форму правління на якийсь инший народ або на якусь иншу націю, що більше, щоб кождому народови, як малому, так великому й могутньому, полишено до його волі самому рішати без перешкоди, загроженія і сміливо про форму свого правління та шлях свого розвитку“. Вільсон запропонував, „аби в будучині всі народи занежали заплутувати ся у звязки, які вганяють їх у супірництво за власть, вмотують у сіти інтриг і самолюбної ривалізації та власні справи переплутують впливами що приходять звоні“.

Під вражіннем отсих високо-людських теоретичних слів, з якими безумовно ніде не йде в парі щоденне практичне життя, а від яких як найдальше відбігає мучениче життя українського народу, Союз визволення України вислав до амбасадора північно-американських Сполучених Держав у Відні письмо такого змісту:

„Ваша Експедиція! У відручнім письмі Президента північно-американських Сполучених Держав до сенату з дня 22 січня 6. р. піднесено великі слова про волю всіх народів і право кожного народу до самостійного державного життя.

У звязку з проголошеннем сих великих слів позволяємо собі звернути увагу п. Президента, що під російським пануваннем стогне в неволі великий 35-мільоновий український народ, позбавлений елементарних національних прав, навіть права уживання своєї мови в письмі й слові; що Росія, вирушивши ніби-то на визволенне австрійських Славян і зайнявши Буковину та часть Галичини, заселені Українцями, які користають під австрійським пануваннем зі свободи національного розвитку, знищила тут усі придбання української національної культури, посуваючи ся аж до заборони українського слова.

Український народ в Росії все змагав і змагає до самостійного державного життя і згадане письмо п. Президента управнює нас до надії, що ті змагання знайдуть поперте у п. Президента, згідно з проголошеною ним засадою свободи й рівности народів.

Просимо передати се наше письмо Вашому Правительству“.

Поневоленне, яке гальмує найменший свободний віддик українського народу в Росії, просто безприкладне. Та не зважаючи на се, Росія важить ся ще проповідувати „визволюванне“ австрійських Українців „з австрійського ярма“, хоч одинокі австрійські Українці мають спроможність розвивати свою національність під народньо-культурним і національно-політичним оглядом. А що ще перед письмом Вільсона до сенату звернули ся до нього держави почвірного порозуміння з відомою нотою, в якій подали свої воєнні цілі та в якій вибрали ся визволяти австрійських Славян, австрійські Українці, як і инші народи сеї держави (Чехи, Словінці і т. д.), зложили протест на руки Вільсона проти перфідности почвірного порозуміння, що не побачило, як каже св. Письмо, великого поліна у власнім опі, а доглянуло малесенький сучок у чужім опі. В імени галицьких Українців проти лицемірства почвірного порозуміння, яке має між собою таку безприкладну поневоляницю й обиднителку всякої чужої національної окремішности, як Росія, запротестував зїзд української національно-демократичної партії у Львові, прийнявши отсю резолюцію д-ра Василя Щурата:

„Зїзд протестує проти лицемірства відповіди держав почвірного порозуміння на мирову ноту президента Вільсона, в котрій сеї держави виступають яко заштитницї засади національностей і як визвольницї народів, угнетених держава-



ми почвірного союзу, а то з огляду на се, що одна з головних держав почвірного порозуміння, Росія, не лиш угітає варварським способом 35 мільонний український народ, безмилосердно здавлюючи його мову й культуру та скувавши його в пута політичної неволі, але й не менше безмилосердно і не менше варварським способом нищить усяке українське національне життє на хвилеву зайнятих нею областях східної Галичини й Буковини“.

Крім того українська Парляментарна Репрезентація звернула ся з отсим письмом до Вільсона :

„Пане Президенте! У відповіді держав порозуміння на Вашу мирову ноту містить ся вислів, яким оповіщено як ціль держав порозуміння в сій війні визволення австрійських і угорських Славян. Се оповіщення приневолює саме нас—тому, що ми, Українці, правдоподібно належимо до народів, яких треба визволити, — звернути ся до Вас, Пане Президенте, з коротким поясненнем правдивого стану справи.

При тім ми напевно сподіваємо ся повного зрозуміння з Вашого боку, Пане-Президенте, а Ваше письмо до сенату з словами спочування для поневоленних народів, не стісняючи ся теперішніми групуваннями великих держав, не лишило ся без вражіння і на нас як поневоленій нації.

Ми, Українці, творимо в славянській родині народів самостійну націю, націю, що як колишня незалежна київська держава середніх віків не без підстави може з гордістю глядіти на свою історичну минувшину та що тільки наслідком хвилевих, незвичайно неприяних зверхніх обставин стратила на деякий час свою державну незалежність, захитана в основах свого національного існування руйнівничими хижацькими виправами диких азійських орд і тому приневолена улягти невгаваючим і винищуючим завойовничим змаганням з боку сусідніх земель, Польщі й Московщини.

А коли держави порозуміння, між якими знаходиться і московська Росія, в письмі до Вас, Пане-Президенте, як до голови й заступника американської Унії, котра дійсно поступово думає і відчуває, говорить ся про майбутнє визволення славянських народів Австро-Угорщини, Ви не замкнете очей на те, що Українцям неможливо по-важно брати сю перехвалку держав почвірного порозуміння і що ся перехвалка мусить зустріти ся з живим протестом з нашого боку.

Україна дістала ся Московщині в 1654 р. переяславським договором, в яким тодішній царь заporučив повну політичну автономію країни; одначе сю автономію наслідники на царськїм престолі знищили так само, як пізнійше стало ся се з Фінляндією і Грузією, а присягою ствержені зобовязаня потоптано ногами.

Російське правительство послідовно заперечує українську національність і тепер, у ХХ столітті, не зважаючи на незаперечену самостійність української мови, що її признала навіть царська петербурзька Академія Наук, і не допускає уживання української мови в тридцять-мільонного народу з власною національною культурою і своєрідною, досить значною національною літературою не тільки в уряді, але навіть у школі, не виключаючи народніх шкіл.

Та й оповіщене „визволення“ вже почасті перевели в діло держави почвірного порозуміння, коли саме Росія в 1914 р. впала до заселеної Українцями східної Галичини й Буковини та мала нагоду дати зразок оповіщеного тепер „визволення“. Бо зараз по інвазії російські „визвольники“ не тільки замкнули всі українські школи в тім краю, де три й пів мільона Українців завдяки свобіднійшій австрійській конституції, не зважаючи на всі перепони, вміли вибороти собі деякі національні здобутки, але й загалом заборонено українську мову так, як у царській державі, а ціле національне життє українського народу в Галичині здавлено найбрутальнійшим способом. А за сим перерваннем усього самостійного культурно-національного життя пішло також особисте переслідування, бо російські „визвольники“ заслали не менше ніж 4000 українських патріотів до центральної Азії та на Сибір, а провідника галицьких Українців і голову греко-уніятської церкви, львівського митрополита гр. Ан-

дрія Шептицького, інтернували як російського державного злочинця в російських тюрмах.

Проти такого „визволення“ мусимо ми, заступники українського народу в Галичині, піднести як найрішучійший протест, а просячи Вас, Пане-Президенте, прийняти до ласкавого відома сей наш протест, запевнюємо Вас далі, що наші почування се почування цілого українського народу, котрий не хоче належати в ніякій формі ні до Росії ні до якої иншої чужої національної сусідньої держави, яку можливо мають утворити наново тепер або яку плянують, але відповідно до свого числа, своєї історичної минувшини, своєї своєрідної національної культури та природних багатств своєї країни змагає до справжнього національного визволення.“

Проти „визволення“ Росією австрійських Українців запротестували й українські послы Буковини іменем буковинської України, виславши на руки австрійського міністра заграничних справ графа Черніна отсе письмо: „Коли держави почвірного порозуміння в своїй ноті до президента Вільсона вичисляють як одну зі своїх воєнних цілей „визволення“ Славян Австрії, тим самим визивають вони славянські народи Австрії зайняти становиме супроти того наміру, який ніби-то служить передовсім інтересам австрійських Славян. Австрійські Українці зайняли вже з початком війни ясне й недвозначне становище виставленнем українського легіону й гуцульських добровольців, а маніфест всіх українських сторонників має на цілі змобілізувати всі фізичні й моральні сили українського народу проти Росії як против історичного ворога України, а за державою Габсбургів, де на цілій землі є одиноке місце, на яким Українці могли національно й культурно розвивати ся і плекати свою окремішність. Всі вожди армії й команданти груп видали українським жовнірам свідощів сповнювання своєї повинности з запалом. Ніякий австрійський народ не терпів під ворожим наїздом так довго і так тяжко, як Українці. Ніяка околиця не була так довго виставлена на грозу війни, як земля, заселена Українцями. Побіч безчасних жидівських збігців Українці правдоподібно достарчили найбільшого числа збігців, що втікали перед „визвольниками“. Те саме дотичить і числа насильно вивезених на Сибір як закладників. Через весь час війни політичний світогляд українського народу не змінив ся. Як на початку війни, так і тепер стоїть він непохитно при Австрії. З тугою вижидає він славної побіди австрійського оружя, до якої з одушевленнем своєю кровю причинаєть ся. Українці коронного краю Буковини, вірні своїй традиції, придружили ся до того становища українського народу в Австрії. Приходило їм се тим лекше, що завдяки обережній адміністрації в межах їх краю всеславянський панславістичний і русофільський світогляд ніколи не міг собі здобути прихлонників так, що політичне представництво нашого народу ані в Державній Раді ані в соїмі не має ані одного члена, який не признавав ся-б до програми Австрійців української народности. Буковинські Українці були й зостануть ся вірні цісареві й державі. Одиноким їх бажаннем „визволення“ є очищення рідної землі з проклятого самовладного російського панування. З поручення Союзу українських послів до Державної Ради й соїму на Буковині маю честь предложити сю заяву Вашій Експеленції до ласкавої відомости. — *Микола Василько.*“

На голоснім письмі Вільсон не повинен спинити ся, але в дійсности приложити руку до того, щоб бодай зблизити міжнародні відносини до того ідеалу, який він виставив. Що торкаєть ся української справи, зорієнтувати ся в ній при добрій волі легко Вільсонови вже тому, що в Сполучених Державах живе понад пів мільона Українців, які в першій мірі радо побачили-б здійснення ідей, проголошених Вільсоном, у себе, на американській землі, а далі з тривожною цікавістю пильно наслухують, який вітер віє і що приносить передовсім з російської України, а щойно потім з старого краю. І коли Вільсонові діла не засвідчать про щирість його слів, його письмо буде тільки одним з прикладів для ученицьких задач на тему пропасти між ідеалом і дійсністю.



## Без зміни.

Чим довше триває війна, тим яснійше стає, що Росія почала її зовсім не для того, щоб оборонити „геройську Сербію“ й інші малі нації. З приводу нового року півофіційний орган російського правительства „Новое Время“ в статі „Славянство в 1916 р.“ формує знову пераз проголошувану уже міністрами в Думі програму російського імперіалізму в світовій війні. В кінцевім уступі еєї статі говорить ся: „Росія прямувала до панування над Царгородом протягом всіх 10 століть свого державного існування. Кращі російські та славянські мужі завжди розуміли, що з зайняттям Царгороду Росія заведе такий лад у славянстві, який потрібний, щоб установити рівновагу всіх великих рас і малих народів на старім континенті. Признанне з висоти російського престолу самостійної Польщі, утвореної з трьох дільниць — Варшави, Кракова й Познани, було природним доповненням проклямування єдності та неподільності цілої Русі у Львові“.

Отже Росія в разі перемоги хоче зайняти ся упорядкуванням відносин на старім континенті по власній рецепті. Чи не довело ся-б їй в такому разі провадити криваву боротьбу з Англією, яка також хоче панувати над старим світом, то вже справа самих ненажерливих Москалів; для нас важнійша та обставина, що основою для переведення своїх хижацьких плянів вони уважають поруч з пануванням над Царгородом „проклямування неподільної Русі“, або инакше кажучи підбитте українських земель Австро-Угорщини.

Отже цілком зрозуміло є й дражливість російських націоналістів у сій справі. „Новое Время“ з 15 січня висловлює своє обурення з того приводу, що у відповіді союзників Росії на ноту Вільсона говорить ся про увільнення Чехів, Словаків, південних Славян, Румунів, Італійців, а про галицьких „русских“ нема й мови; перечислюючи народи Австро-Угорщини, що „терплять під чужим пануванням“, — скаржить ся „Новое Время“, — дипломати цілком забули про населення східної Галичини, Буковини та північної Угорщини. Населення сих частин Австро-Угорщини складається ся з Малоросів, котрі ще на зорі історії прозвали свої землі Червоною, Зеленою, Угорською та Закарпатською Русю. Число „руссакаго“ населення сягає 5 мільонів... і вони будуть мучити ся думкою, що про них забули“.

Наведені уступи з новорічної статі „Нового Времени“ показують, що головний орган російських націоналістів у новім році брехатиме так само, як і в минулім. Українські землі Австро-Угорщини, правда, в деяких історичних добах належали до „Русі“, але теперішня Росія звала ся тоді Московщиною і в жаднім політичнім звязку з Русю-Україною не була; а до тогож землі, населені українським народом, значно ранійше набули загальне географічне означення України ніж московські землі означення — Росії, себто ще перед XVI століттям.

Що-ж до мук українського населення — то вони будуть тим більші, чим більше про нього памятають Москалі.

До українських справ поза межами Росії російська преса в останнім часі ставить ся незвичайно уважно. Про всі заяви представників українського народу в Австрії, їх переговори з представниками австрійського правительства, про важнійші виступи української преси і т. д. всі головнійші російські часописі подають нагло телеграфічні відомости, инколи з питомими російськими додатками й поясненнями. Особливу увагу Росіяне присвячують все ще справі майбутнього відокремлення Галичини. Ся увага спеціального характеру і російська преса загалом витає акт 5 падолиста, голосячи, що він є „початком розкладу Австрії“. Одна з сих часописей повідомляє напр. про уступленне графа Клям-Мартініца, додаючи, що справа Галичини коштувала вже чотирьох міністерств; а „Биржевыя Вѣдомости“ доносять навіть з Лондону, ніби-то „утворення незалежної Польщі та дарування автономії Галичині викликали в Австрії розрухи і т. д. Сі й подібні їм голоси російської

преси таким робом не подають відомостей про справній стан української справи поза межами Росії, а тільки зраджують російську політику супроти Українців, використовуючи на свій спосіб всі прояви українського життя в межах Австро-Угорщини. Відокремлення Галичини не може мати жадних добрих наслідків, але Москалі хочуть найгірших наслідків сього політичного акту й для Українців і для держави, в межах якої вони мали деякі національно-політичні права, бо сього потрібно Росії.

„Новое Время“ з 14 січня пише: „Польські експерименти в Берліні та Відні мали один несподіваний вислід, а саме деяке охолодження україноманських комітетів супроти німецьких правительств...“ Реальні політики, як українські, так і інші, не повинні ані запалювати ся ані охолоджувати ся, а лише спокійно й послідовно боронити інтересів своїх народів. Отже коли російські націоналісти сподівають ся використати „охолодження“ українсько-німецьких відносин, вони сильно помилять ся. Українсько-російська ворожнеча має цілком самостійний ґрунт, незалежний від тих чи інших українсько-німецьких відносин. Ворожнеча Українців до депотичної Росії походить з вікового російського гніту над Українцями, а новорічні міркування російської націоналістичної преси недвозначно показують, що Росія хоче й далі незмінно провадити свою політику поневолення українського народу.

Що-ж на се говорять представники партії „народньої свободи“? Майже нічого, а роблять ще менше. В новорічнім числі „Рѣчи“ найбільш непогамований промовець партії кадетів — Родічев у статі під багатобічним заголовком „Рівність для всіх“ жадає скасування всіх національних і соціальних обмежень в Росії. Дуже багато й цілком справедливо говорить він про необхідність скасування обмежень для Жидів. Про Поляків він говорить: „Пригноблення Польщі мало фатальне значіння для нас, але ми, хоч лише й на словах, зреклись ся його. А переслідування Українців, як багато воно коштувало нас в Галичині? Але до нього вже ніхто й признати ся не хоче.“

Дуже характерично для російських лібералів, що вони в державі національностей, якою є Росія, не можуть сказати нічого иншого про найбільший з поневоленних народів, як згадати про його положення... в Галичині (!).

Отже зміни політики Москалів супротив Українців у новім році не помітно. А на се Українці можуть відповісти лише збільшенням боротьби проти російської деспотії.

*М. Троцький.*

## Про наші завдання по війні.

*(Листи полоненого до своїх земляків).*

### II. Потреба організації народу.

Найважнійшу роллю в сучаснім суспільнім життю відіграє гуртування людей в громади, спілки й товариства. Від того, як люде згуртовані в громади, професіональні, економічні, культурно-просвітні, політичні й інші товариства та спілки, залежить їх добробут, їхня доля й будучина.

Ті часи, коли людина кожда зокрема жила тільки для себе й ні про що більш не дбала, вже минули й ніколи не вернуть ся. Тепер кожда людина зокрема не зможе вже здобути собі власними руками всього, що їй потрібно в життю (харч, одіж, обув, прилади для праці і т. ин.), як се було колись. Тепер настали зовсім інші часи, инше розуміння завдань людського життя, інші його вимоги.

Сучасне життя вимагає від людей — на кождім їхнім кроці — спільности й гуртування. Без сього воно стає дуже тяжким, а иноді нічого невартим і навіть неможливим.

Що се так, доказом сього можуть бути хочби й отєї досить красномовні приклади з нашого суспільного життя:

Треба збудувати через якусь річку міст для переїзду через неї, або через балку греблю провести, або справити шлях до поля, ліса, села, міста або до залізничної стації, пароходної пристані і т. ин., поставити будинок для сільського



або волосного правління, для школи, лікарні і т. ин. Хто один з громадян візьметь ся за таку справу? Хто дасть потрібні кошти або підійметь ся доглядати за будовою, цілістю і т. д.? Цілком зрозуміло, що для поодиноких людей такі справи не під силу й, колиб ми жили кожний тільки сам для себе, то до сього часу не було-б не то що залізниць, електричних трамваїв, битих шляхів, мостів через найбільші ріки і т. ин., а й відповідних стежечок від села до села. Коли-ж люде беруть ся громадою, гуртом, вони можуть спільно винайти й потрібні кошти й способи, при помочи яких можна найкраще довести роботу до бажаного кінця.

Треба заснувати в селі або місті якесь товариство: споживче, позичково-щадниче, сільсько-господарське, про-світне, молочарське, або народню бібліотеку-читальню, гурток аматорів чи що, як сього досягти можна? — Тільки зорганізувавши ся, згуртувавши ся в одну міцну громаду, поміркуювавши гуртом, як краще повести справу.

Або треба під час виборів сільського старости, волосного старшини, міщанського старости, городского голови або гласних до земства й виборців або й самих послів до Державної Думи провести таку людину, яка-б дійсно боронила інтересів народу, інтересів усіх виборців, а не тих, хто живе з чужої праці й користає з неволі та безправности робочого народу, — яким способом се можна зробити? Тільки міцно зорганізувавши ся, зєднавши ся до одного спільного гурту, в громаду, чи партію. Коли народ стане до виборів, свідомо й міцно згуртувавши ся, як один чоловік, він завше зможе провести бажаного йому кандидата. Коли-ж кождий піде, як кому подобаєть ся, як кому спаде на думку, — ніколи нічого доброго не вийде та з сього скористають тільки вороги народу.

А коли знову треба змінити якісь негарні, невідповідні народнім інтересам порядки в сільській або волосній громаді, земстві або городській управі і т. д., — як можна се зробити? Тільки згуртувавши ся, зарані спільно обміркуювавши способи, як саме се можна зробити, бо одиниці з найшіршими намірами нічого не зможуть самі зробити.

Треба далі змінити державні порядки, бо вони дуже шкідливі для нашого народу, бо упосліджують Україну, а протегують Московщину й шкідливі для працюючих, бо боронять лиш інтересів великого панства, купців, фабрикантів — яким чином досягти сього? Як можна примусити державних володарів змінити ті любі їм порядки на такі, які були-б корисними для народу? Тільки зорганізувавши ся в найміцніші політичні гуртки, партії й союзи. Коли народ справді міцно згуртуєть ся, порозумієть ся поміж собою щодо способів боротьби проти ворожого йому ладу й одностайно стане в обороні своїх прав та інтересів, ніяка сила не зможе встояти проти такої одностайности й ті, що стоять на чолі державної влади, мусітимуть поступити ся, мусітимуть уволити волю народу.

Що се так, добрим прикладом може бути памятий ще нам 1905 р. Тоді добре зорганізовані робітники найбільших фабрик в Петербурзі, Москві й інших містах припинили роботи, а робітники залізниць, об'єднані в загально-російську спілку, припинили всякий рух по залізницях і тоді, показавши свою силу, поставили жадання до правительства, а воно пішло на уступки. Побачивши, що не може нічого вдіяти з повставшим народом, правительство поспішило видати „з ласки божої“ маніфест 17 жовтня, в яким царь мусів признати ся, що „колотнеча“ та неспокій по столицях і по багатьох місцестях держави великим і тяжким смутком сповнили його царське серце... та що „через розрухи, які тепер почали ся, може настати великий нелад поміж народом і небезпека задля цілости та єдности держави“... А тому, щоб припинити ту небезпечну задля держави „колотнечу“, царь велів своєму правительству виконати його „непохитну“ волю:

1. дарувати народови непорушні основи горожанської волі на підставі справжньої незайма-ности особи, волі віри, слова, зборів і спілок (союзів);

2. покликати зараз до участі в Думі ті частини людности, що цілком позбавлені виборчого права, з тим, щоб дальша зміна виборчого права в напрямку вселюдности відбувала ся новим закондатним порядком;

і 3. установити таке непорушне правило, щоб ніякий закон не мав сили без ухвали Державної Думи та щоб народнім виборним забезпечено справжню участь у догляданню за тим, чи по закону роблять настановлені ним влади“.

А перед відкриттем першої Державної Думи 27 квітня 1906 р. царь мусів ще заявити: „А я пильнуватиму, щоб ті установи, що я дав, були непохитні“.

До таких наслідків, до таких гарних успіхів довела міцна зорганізованість робітничої верстви народу в 1905 р.

На великий жаль, український народ ще й до сього часу не досить добре зрозумів того величезного значіння, яке відіграє зорганізованість в сучаснім людським життю. Багато людей ще боїть ся навіть слова „організація“, особливо „політична“, й стараєть ся обходити їх „десятою дорогою“, а з політичними діячами боїть ся вступати в зносини.

А наслідок сього який? — Ми майже не маємо своїх національних політичних організацій, культурно-просвітних товариств, бібліотек, читалень і т. ин. і ддятого про нас зовсім мало знає культурний світ, мало хто звертає увагу, мало хто рахуєть ся з нами яко із самостійним культурним народом, ми зовсім мало ще маємо кооперативних товариств, які-б могли поліпшити наше економічне становище, майже не маємо ще національних народніх театрів на селі і т. д.

З причини політичної невідомости і незорганізованости селянства, яке складає переважну часть народу, лишили ся тільки спогади з маніфесту 17 жовтня, а замість обіцяних прав та інших вільностей прийшли: козацькі нагаї, салдацькі кулі, тюрми, каторга, Сибір. Коли оповіщено маніфест 17 жовтня, вороги народу, охрещені іменем: „чорносотенці“, повели серед темної городської маси, серед простого міщанства і селянства агітацію за те, щоб народ стояв проти всякої конституції, себто против оповіщених прав і вільностей, та били всіх революціонерів, соціалістів і Жидів, які причинили ся до того, щоб видано той маніфест. І темні сили сліпо пішли за чорносотенцями против своїх власних інтересів. Завдяки тому російське правительство здушило революцію, приборкало всіх оборонців прав народу. А загал простого народу покійно мовчав, ніби його й на світі нема. Мовчав навіть тоді, коли першу Державну Думу розігнали за те, що вона домагала ся нічого иншого, як відповідальности міністрів і всіх чиновників за їх вчинки перед законом і народніми представниками; щоб народ був вільний і сам дбав про себе, встановляючи відповідні своїм інтересам закони й наглядаючи за тим, щоб вони виконували ся; щоб скасовано всякі військові стани, які заведено для того, щоб вільно було розстрілювати заступників народу; щоб заведено рівність для всіх горожан держави, щоб поліпшено долю народу наділенням йому землі, заведенням загальної народньої освіти, зменшенням податків і т. д. Незорганізований народ мовчав навіть тоді, коли Дума звернула ся до нього, щоб він заступив ся за неї, відмовивши ся платити податки й давати салдатів.

Всякі вибори до сільських і волосних громад, до земств, городских управ, до Державної Думи і т. ин. відбувають ся без усякого ладу й порядку на користь тих, що хочуть попасти туди, щоб собі користь мати. Кандидати напоюють виборців горілкою, підкуповують грішми, умовляють обіцянками і т. д., а тому й приходять всюди не оборонці прав і інтересів народу, а його вороги, велике панство, всякі панські підлизи або запроданці. Тому в нас всюди на громадських зборах, виборах, у громадських інституціях, товариствах і т. ин. ніколи нема потрібного ладу, нема щирих народніх оборонців, нема свідомих Українців, які-б бо-



ронили наших національних інтересів. Нема кому навіть у Державній Думі обізвати ся за нас.

Отсе ті страшні наслідки незорганізованости українського народу й тому всюди панує темрява, безладде, безпорадність. Народ не знає, як йому бути, як позбавити ся всякого лиха, де той шлях, яким можна вийти з сього становища.

А вийти з сього сумного становища можна тільки через міцну організацію. — Се єдиний випробований шлях для нашого поневоленого народу в його боротьбі за здобутте кращої долі. Треба отже нам взяти собі се на розум і довести своїм ворогам про свою здатність до життя, до боротьби. Не боятися нам організацій, а творити їх, піддержувати й боронити від усяких нападів з боку ворогів. Коли так буде, не повторять ся помилки 1905—1906 рр., не повторять ся ті помилки, які робили ся на протязі цілих віків.

Зорганізувавши політичні партії та всякі інші товариства, треба нам вживати всіх сил, щоб післати до всіх сільських, повітових і міських, губернських і інших громадських інституцій, а також до Державної Думи виключно своїх представників, свідомих Українців і домагати ся від них, щоб вони всюди й скрізь відкрито виступали як Українці та боронили наших національних інтересів.

Коли ми підемо сим шляхом, можемо бути цілком певними, що бажана для нас воля незабаром прийде до нас, що ми її скоро здобудемо та вже її більше з рук не пустимо. Так повинно бути, коли ми справді щиро хочемо визволити ся зпід чужого ярма й жити власним незалежним життям.

*Ів. Павлюк.*

## Старі українські пісні про сусідство України з Московщиною.

Наша Україна, що колись, у давнину, звала ся „Русь“, мала трьох головних сусідів, з якими їй довелось віками ворогувати. Се були: з заходу Польща, з полудня бісурмени Татари, що жили-кочували там, де тепер губернія таврійська, південні часті губерній херсонської й бесарабської, та в Криму, а з північного сходу Московщина. Татари вже майже цілком загинули й ледви жменя зостала ся їх в південнім Криму. Поляки значно присмирніли та мабуть мусять вдоволяти ся тим, аби в своїй Польщі мати сяку-таку волю. Одна тільки Московщина досюгoday сильна та налягає чорною хмарою на Україну — на нашу мову, на наш народ і наш край гірше, ніж коли небудь налягали Польща чи Татарва. Бо Татарва грабила наш добуток, брала людей у полон, палила й мордувала, набігавши ордами на Україну. Від сього одначе можна було оборонити ся. Але Татарва нашої мови, звичаїв, а що головне, і нашої волі не займала. Польща, хоч і бажала нас поневолити, та була за слаба до сього. В ній не було ні ладу, ні сильної державної влади, ні сильного війська й наші праїди зміли від Польщі боронити ся. Інша річ Московщина. В ній здавна була сильна царська влада та сильне військо й тому темна Московщина так, наче чорна хмара, налягла на нашу Україну, закриваючи нам сонце волі й просвіти.

У піснях, що їх наш народ, особливо-ж старше покоління по селах, ще співає, заховала ся доволі добре пам'ять про те, як наш народ сусїдував з Ляхами, Татарвою й Москалями. („Москалі“ се теж саме, що „Русские“, „Великороси“; садатів же „москалями“ звати — се невірно). Є в нас, серед народу, старосвітські пісні й думи про війни українських козаків з Ляхами—Поляками та Татарвами, але є й пісні про лихе сусїдство з Московщиною. В отсій розвідці хочемо розглянути, що кажуть народні пісні про се сусїдство України з Московщиною.

### Як Москва цькувала Татар на Україну?

Думають звичайно наші люде, що Україна увійшла у зносини з Московщиною перший раз тоді, як Богдан

Хмельницький 1654 р. піддав Україну „під протекцію“ московського царя. Се невірно. Вже 1169 р. московсько-суздальський князь Андрій Боголюбский напав на Київ, зруйнував та ограбив його немилосердно, а людей вирізав або взяв у полон. Коли-ж коло 1250 р. прийшли зі сходу, з азійських степів, Татари й осїли над Чорним морем і в Криму, тоді московські „великі князі“, а потім „царі“, підмовляли Татар раз-пораз нападати на Україну. Робили вони се тому, щоб наш народ слабів і тим легше став добичею Москви. Особливо-ж діяло ся се в XV столїтті, коли ханом кримських Татар став Менглі-Герай, що був великим приятелем московського великого князя Івана. Ось так 1482 р. за намовою Івана напав Менглі-Герай на Київ, здобув його й ограбив, а зрабовані в Софійськїм Соборі золоту чашу й золотий тарїль післав своєму приятелеви Іванови в дар. Року 1485 і 1487 Кримці, знову підмовлені Іваном, пустошать Подїлле; 1489 р. руйнують вони Київ і пустошать через пів року Київщину, а 1490 р. нападають на Подїлле і Волинь. Отсі напади повторюють ся опісля рік-річно.

Се татарське лихолїтте, яке на нас наслала Москва, пригадують нам ще нині народні пісні з того часу. Тяжкі то мусяли бути часи, коли такі пісні народ ще й тепер співає. Багато маємо сих пісень, але тут подамо лише дві:

Зажурилась Україна, що ніяк прожити, —  
Витошгала орда кіньми маленькі дїти,  
Ой! маленьких витошгала, великих забрала,  
Руки назад повязала, під хана погнала.

А друга пісня така:

За річкою огні горять,  
Там Татари полон ділять.  
Село наше запалили  
І багатство розграбили,  
Стару неньку зарубали,  
А миленьку в полон взяли.  
А в долині бубни гудуть,  
Бо на заріз людей ведуть:  
Коло шиї оркан вєть ся,  
А по ногах ланцюг бєть ся.  
А я бідний з діточками  
Пїду лісом стежечками.

### Хто оборонив Україну від Татар?

Від татарського лихолїття оборонило Україну українське козацтво, себто свобідне українське селянство, зорганізоване на военний лад по обох боках ріки Дніпра, де тепер губернії чернігівська, полтавська, київська та східна часть подільської, а особливо на Запорожжю, де тепер губернії катеринославська й херсонська. Воно не підлягало ні Польщі, ні Московщині, ні Татарві, але правило само собою та боронило України від ворогів.

Українські козаки заслоняли своїми грудьми перед Татарвою не тільки нашу землю, але також Польщу. О сей козацький мур розбила ся не одна татарська орда й хоч нищила Україну, так вже не мала сили дібрати ся до Поляків чи до Москалів. Неодну татарську орду, котру годі було здержати перед межею наших земель, козацтво розбило тоді, коли вона з добичею і з ясиром (бранцями-невольниками) вертала в Крим. Козацтво тоді відбивало добич і полонений Татарвами християнський народ. Нераз же вдирали ся козаки в Крим і увільняли тисячі полонених Українців і загалом християн. Аж до Царгороду заганяли ся дуже часто наші Запорожці! Бувало й так, що як годі було велику орду здержати й вона таки вдерла ся глибоко в наш край, то запорозькі козаки собі вдирали ся в Крим і відплачували Татарам огнем і мечем. Коли орда, що руйнувала наш край, довідувала ся про се, вертала чим скорше до Криму, щоб рятувати свої оселі перед Запорожцями.

Через вічну та безперестанну війну з Татарвами й Турками наше козацтво росло в шораз більшу силу та стало бороти ся з Польщею за волю України. Одначе Московщину непокоїла сила козаччини й тому Москва через весь час бо-



ротьби Хмельницького з Польщею помагала Полякам. Коли Хмельницький боровся з Польщею та благав православного царя, щоб православному народові України дав поміч, тоді царь переказував Хмельницькому, щоб він покорився Полякам. Польському королеви царь дав навіть гроші, щоб Польща могла найняти німецьке наємне військо проти Хмельницького й против українських козаків.

### Як Москва нищила українську гетьманську державу?

Однак українські козаки таки відорвали Україну від Польщі. Війна з Польщею сильно прорідила козацькі ряди й тому Хмельницький боявся, що Польща, котра найняла собі німецькі війська, знову підібе Україну. Хмельницький озирався за помічю. Москалі-ж рішилися піддурити козаків. Козаки тоді ще не знали Москалів і в 1654 р. згодилися зробити московського царя зверхником-опікуном над Україною. Згода між нашим козацтвом і московським царем була така, що якби Поляки ішли воювати Україну, то царь має дати своє військо на поміч козакам; зате козаки мали помагати цареві, якби хтось напав на його московський край. Поза тим царь не мав ніяких прав на Україні. Україна мала зоставати такою вільною державою, якою була Москва, та мала мати свого власного гетьмана, свій уряд і своє військо.

Але московський царь не на те згодився бути зверхником над Україною, щоб Україну боронити перед Польщею. Його спіка над Україною мала довести поволі до того, щоб московські пани загарбали українську землю, а народ України щоб закрипостити. Таке не могло статися так довго, як довго не винищено козацтва. Москва зміркувала, що вона сама не в силі винищити козацтва. Отже московський царь рішився вигубити козацтво при помочи Польщі. Тому царь відступив в 1667 р. Полякам половину України й тим спричинив те, що козацтво гинуло не тільки через війну з Москвою і Польщею, але також через війну між собою.

Наші козаки все добивалися того, щоб вся Україна була при купі. Щоб се сталося, треба було або відбити правобережну Україну від Польщі або лівобережну від царя, або й зробити одно й друге. Робилося і одно і друге і третє. Одні козаки відбивали Правобережжя від Польщі, аби його злучити з Лівобережжям під зверхністю царя. Отсі козаки ішли разом з московськими військами або й самі проти тих козаків, що самі або разом з польським військом хотіли відбити від царя Лівобережжя, аби його злучити з Правобережжєм. Ще інші боролися і з одними і з другими, а так само і з Польщею і з Москвою, аби злучити всю Україну до купи. В такій війні, в якій проти себе стояли не тільки козаки й польські чи московські війська, але також козаки проти козаків, гинули наші козаки в братовбійчій боротьбі з собою.

Ся довга війна вигублювала наш селянський народ, що був пнем, з котрого виростали козацькі галузки. Москалі й Поляки провадили війну на свій спосіб: як яке місто або село мусіло впустити до себе Поляків або тих козаків, що воювали против Москви, то гірка була доля народу, коли вони вступалися, а на їх місце приходили Москалі. Всіх людей такого міста Москалі вирізували, не щадячи ні старців, ні жінок, ні дітей-немовлят. Саме місто вони рабували й пускали з димом. „Ви — казали Москалі — сякі-такі сини, ви зрадили цареві, приймаючи у себе Ляхів, чи козаків, що проти царя!“ Також Поляки вирізували всіх людей в місті, в котрім були Москалі.

Ще гірше було, як козацтво по обох боках Дніпра захотіло скинути з себе і московське і польське ярмо. Тоді гинло козацтво і від московського і від польського оружя. Міста й села вирізували і Москалі і Поляки. В додатку, як не Москалі, то Поляки, а як не Поляки, то Москалі брали собі до помочи то Татар, то Калмиків. І сі вирізували наш народ і сотками-тисячами гнали бранців на кримський торг.

Москалі й Поляки мали свій власний спосіб на козацьких провідників. Вони їх просто мордували. Як який

значний козак видався був Москві небезпечним, то Москалі, будім-то караючи його „за зраду“, мордували його або ввозили далеко поза Україну, найчастіше на Сибір. Сим робом вони замордували полковників Золотаренка й Сомка, вивезли кількох гетьманів, а між ними навіть славного Дорошенка! Поляки розстріляли будім-то „за зраду“ преславного полковника Богуня, гетьмана Виговського й багато інших.

По кількох роках такої страшної війни — не війни, а різни, спричиненої Москалями через те, що Московщина поділила Україну між себе й Польщу, правобережна Україна перемінилася в пустиню. На Правобережжі вигинло до ноги не тільки все козацтво, але вигин увесь народ, тільки недобитки перенеслися на Лівобережжя. Міста й села на Правобережжі щезли. На Лівобережжі й на Запорозжжі лишилося ще троха козацтва, але воно було сильно перебите.

### Як Москва нищила Гетьманщину?

На Лівобережжі, чи, як тоді казали, на Гетьманщині, Москва винищувала козацтво найрізнішими способами. Умова України з царем була така, що на Україні мало стояти тільки українське козацьке військо; московське військо могло стояти на Україні лише тоді, коли який ворог напав би на Україну, а Москва йшла помагати нашому козацтву бити ворога. Москва робила отже так, що будім-то Україна все „загрожена“ Татарами або Поляками й присилала своє військо на Україну. Проти своїх ворогів Москва все висилала наших козаків. Се вона робила не лишень тому, щоб за московську справу не проливали крові самі Москалі, а також тому, щоб українське й запорозьке козацтво вигинало та не могло брати в оборону українського народу, як московські салдати будуть народ рабувати, також тому, щоб своїх московських військ не годувати власним московським коштом, тільки коштом українського народу, а вкінці тому, щоб Українці не могли збунтуватися против Москви, як московські салдати будуть на Україні стояти. Що Москва не мала чистої совісті й боялася бунту Українців, доказує отся народня пісня:

Восточний царь Україні не дімає віри,  
Посилає Голіцина\*), щоб не було зміни:  
„Ой, іди-ж ти, Голіцину, лядською межею,  
„А я піду із Москвою слідом за тобою.  
„Станови ся, Голіцину, все на крутих горах,  
„А я стану із Москвою по вельможних дворах.

Сьому московському війську, яке царь вислав на Україну, не давав царь ні харчів, ні грошей. Щоб не згинуть з голоду, московські салдати рабували наш народ — брали збіжжя, худобу, коні, але ні за що не платили. Крім того дерли з нас податки, хоч умова, яку царь мав з гетьманом Хмельницьким, не позволяла Москалям стягати з нас податків. Народу не було кому боронити, бо козаки були в далеких походах. Наш народ терпів і, проливаючи сльози, співав:

Москалики, соколики!  
Поїли ви наші волики...  
А коли вернете здорові,  
Поїсте й останні корови!

Сказано вже, що Москалі забирали козаків з України, щоб вони були як найдалше від рідного краю та щоб не було кому боронити Українців, як над ними будуть збиткуватися московські війська. Як не було війни, на котру можна-б було наших козаків вислати, Москалі забирали їх в московську землю канали копати, багна осушувати і т. ин. Московська земля була для українських козаків гірш турецької неволі. Вони там голодували й хорували, так, що мало хто з них вертав до дому. Про такого козака, загнаного в Московщину, народ донині співає:

Стоїть явір над водою, в воду похилив ся,  
Сидить козак у неволі, гірко зажурился.  
Не хили ся, явороньку, ти ще зелененький,  
Не жури ся, козаченьку, ти ще молоденький!

\*) Князь Голіцин був воеводою московського царя.



Не рад явір хилити ся, вода корінь мис,  
 Не рад козак журити ся, так серденько ние:  
 — Ой, рад би я не журитись, самі сльози ллють ся,  
 — Бо на мене молодого кайдани кують ся...  
 — Ходжу—нуджу, ходжу—нуджу, як те сонце в лузі,  
 — Чи я встану, чи лягаю, то серце все в тузі.“  
 Летить орел понад море та й, летючи, крикнув:  
 — „Ой, як тяжко в Московщині, що я не привикнув!  
 — Ой, є в мене на Україні рідненькая мати,  
 — Вона-ж мене пожалує, як свого дитяти.  
 — Ой, є в мене на Україні ріднесенький батько,  
 — То він мене приголубить, як своє дитятко.  
 Ой, поїхав в Московщину козак молоденький,  
 Горіхове сіделечко, ще й кінь вороненький.  
 Ой, поїхав в Московщину та там і загинув,  
 Своєю рідну Україну навіки покинув.  
 Казав собі насипати високу могилу,  
 Казав собі посадити в головах калину:  
 — Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти,  
 — Будуть мені приносити від родоньку вісти.  
 В неділеньку рано вранці всі дзвони дзвонили,  
 То нашого козаченька клали у могилу.  
 Тешуть явір, тешуть явір, яворину тешуть  
 Молодому козакови чорні кудри чешуть.  
 Тешуть явір, тешуть явір, тешуть яворину,  
 Молодому козакови та й на домовину.  
 Тешуть явір, тешуть явір та й вже обтесали,  
 Молодого козаченька на лавці поклали.  
 Отаману коня дано, а соцькому зброю,  
 Щоб позволив поховати козака з стрільбою.  
 Несуть його, коня ведуть, кінь головку клонить,  
 А дівчина за козаком білі ручки ломить.  
 Ломить вона, ломить з мизинного пальця:  
 „Нема, нема, тай не буде козака-коханця!  
 „Хиліте ся, густі лози, звідки вітер віє,  
 „Дивіте ся, гарні очі, звідки милий іде“.  
 Хилили ся густі лози та й вже перестали,  
 Дивили ся гарні очі та й плакати стали.  
 Умер козак, умер козак та й тихая мова;  
 Лишив ся лиш кінь вороний, золотая зброя.

### Як Москва нищила наших чумаків і селян?

З ким лиш Москва ні воювала, посилала на війну наше козацтво, бо царь все шанував своє власне московське військо. Як Москва йшла на війну, то їй потрібне було не тільки військо. За військом мусли йти тисячі возів з харчами. Москва провадила війни нашим коштом і нашою кровю, забирала українському народови його працю, ладувала на українські вози й веліла Українцям везти харчі за військом. Ті чумаки та селяне, що своїми возами та своїми волами возили за московським військом харчі, майже всі загинули.

Ось так при Москалях, що в 1735 р. воювали Крим, було 16 тисяч наших селян і чумаків. Наші чумаки перевозили власними возами й волами харчі, багаж і гармати. Сей похід був дуже нещасливий. Військо дійшло до Камяного Затону, але морози, сніги та всякі хороби нищили військо й худобу. Через те армія вернула зимувати на Україну — на горе Українців. Москалі зіли все, що з хліба чи з худоби їм в руки попало, а обробований народ загинув з голоду. Але не всім, що були в Криму, повело ся зайти на Україну, щоб там перезимувати. Москалі навмисне зробили так, що ті Українці, котрі були при армії, лишили ся позаду й не дістали ся на Україну, щоб там прозимувати. Одним тільки Гетьманцям пропало 12 тисяч коней, — на той час страшно велика сила.

Про отсе лихо співаєть ся в народній пісні так:

Сидить пугач на могилі  
 Та все „пугу“, „пугу“.  
 — Збирайте ся, чумаченьки,  
 — Зимовать до Лугу!  
 Котрі умні та розумні,  
 Та поспішали ся

Та до Лугу прибували,  
 Тоті в Лузі зимували.  
 А котрії нерозумні,  
 Котрим воли отошали,  
 Тоті в кримській степу  
 Марно пропадали.  
 Лежить чумак між возами,  
 На важницю схилив ся,  
 Рученькою лиш правою  
 За серце вхопив ся.  
 — Колиб я знав, що прийдець ся  
 — Тут мені вмирати,  
 — Свому роду вклонив би ся;  
 — На той битий шляшок вийшов,  
 — Слізми би облив ся!  
 „Ой, ви чумаченьки, славні бурлаченьки,  
 „Ой, ви хлопці вбожі,  
 „Робіть тому чумакови  
 „Домовину з роґожі!“

### Або друга пісня така:

В суботоньку проти неділеньки  
 Цілу ніч не спали,  
 Через той Лиман-річеньку  
 Переправу мали.  
 Переправляли вози з волами,  
 Ще й казенні гармати...  
 Ішли чумаки, славні бурлаки,  
 На них жупани сині.  
 А як пристали та до армії,  
 Нічого не осталось на спині.  
 Лежить чумак межи возами,  
 Та все думає й гадає...  
 Дере поли, дере рукави  
 Та все плечі лагає.

(Далі буде).

Вячеслав Будзиновський.

## Український театр в таборі полонених.

Про український театр в однім таборі полонених в Австрії пишуть так:

Думка заснувати в нашім таборі театр і то такий, де-б полонені змогли розважити ся в тяжкі години невільницького життя, а головно, який став би розсадником просвіти й національної свідомости між полоненими, виникла вже давно. Ще на початку 1915 р. за ініціативою провідників просвітно-організаційної роботи в таборі почали робити ся перші спроби для переведення цієї думки в дійсність. Але через те, що на перший раз вибрали доволі тяжку річ, за яку й фахові трупи беруть ся з обережністю (думали виставити „Суєту“, ком. Ів. Тобілевича) та що між людьми, які взяли ся за підготовку цієї річі до вистави, справді не було ні одного фахового артиста, з цієї спроби нічого не вийшло. Так само невдатна була й друга спроба виставити на сцені „Нахмарило“ Б. Грінченка. Що правда, тепер прийняло участь у сім ділі й кілька фахових артистів, але не було ні відповідного помешкання для сцени, ні засобів, щоб сяк так обставити сцену; не було навіть ніяких виглядів на щось краще в будучині, тому вся енергія, яку витрачено на підготовку штуки, пропала даремно.

Тимчасом у таборі повстала й зміцнила ся організація полонених Українців із секціями: просвітною, редакційною й артистичною. В артистичній секції згуртували ся всі, що хотіли працювати для театру й довести розпочате попередниками діло до кінця, не зважаючи на те, що перші спроби заснування театру були невдатні. Поки що артистична секція почала улажувати концерти, а тимчасом робила потрібні заходи в справі театру. І нарешті на третій день Різдвяних свят 1915 р. відбула ся в нашім таборі перша вистава. Виставлено: „Як ковбаса та чарка — минеть ся сварка“, водевіль на 1-дію М. Старицького.

Не будемо вдавати ся в пересуди, хоч між „Суєтою“, з якої глядач дійсно міг дещо повчити ся, і водевілем „Як

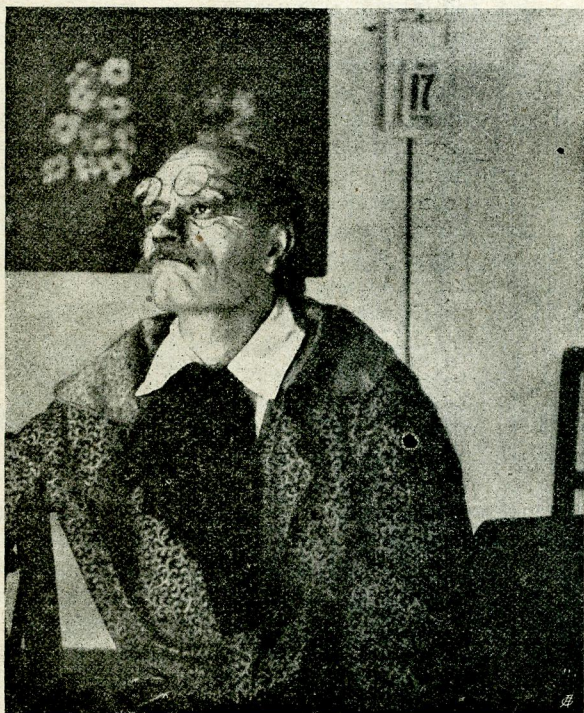




Група козаків артистів, з „Невольника“.



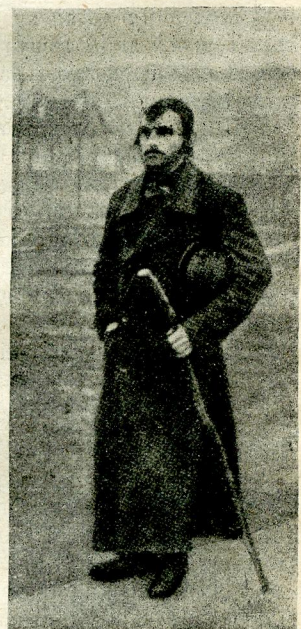
Козак, з „Невольника“.



Хрошко, з „Крути та не перекручай“.



Турок і Недобитий, з „Невольника“.



Гершко, з „Бурлаки“.

ковбаса та чарка“ дуже велика різниця. Один заголовок останнього вказує, що „головною дієюю особою“ тут з'являється чарка, що се один із тих „жартів“, якими, на жаль, така багата наша драматична література й що науки тут для глядача нема. Одначе, як кажу, не будемо судити провідників театру за такий вибір, бо коли візьмемо на увагу ті скрутні умови, серед яких прийшло ся розпочинати се діло, прийдемо до переконання, що чогось кращого на перший раз мабуть таки не можна було взяти. Щоб поставити гарну річ, поминаючи вже навіть потребу для сього фахових сил, треба мати гарні декорації, відповідні строї, треба гарно уладити сцену, на все се потрібні великі кошти, а їх не було. І тільки завдяки великій любови до штуки деяких фундаторів нашого театру, які віддали йому всі свої сили, завдяки гр. шевій підмозі від С. В. У., а потім від таборової кооперативної чайні, театр у нашім таборі почав правильно існувати й згодом став одною з найповажніших культурних інституцій у таборі.

Минув рік від того часу, рік невсипущої праці на сцені й для сцени. Артистична секція розвинула ся, згодом перетворила ся в окреме „Драматичне Т-во“, діяльність якого

дала гарні наслідки. За сей час „Артистична Секція“, а потім „Драматичне Т-во“ виставили на сцені ось такі річі: „Як ковбаса та чарка — минеть ся й сварка“ — М. Старицького, „Піймав облизня“ — Т. Колесниченка, „Бурлака“ — Ів. Тобілевича, „Нахмарило“ — Б. Грінченка, „Крути та не перекручай“ — П. Мирного, „Борці за мрії“ — Тогобочного, „Невольник“ — М. Кропивницького, „Дай серцеві волю заведе в неволю“ — М. Кропивницького, „Украдене щасте“ Ів. Франка, „Хатня революція“ — А. Володського, „На громадській роботі“ — Б. Грінченка, „На Україні“ — В. Овчинникова, „На сіножаті“ — Л. Яновської, „Панська хворість“ — В. Овчинникова, „Бувальщина“ — Велісовського, „На бідного Макара“ — Володського, „Паливода“ — Ів. Тобілевича, образок із драми: „Ой, не ходи, Грицю, на вечорниці“ — М. Старицького й образок із драми: „Ніч під Івана Купала“ — М. Старицького. Із усіх тих річей майже кожную виставлювано по два рази, а деякі й по три й по чотири рази. Нема змоги розглянути кожную річ зокрема й подати більше-менше правдиву оцінку того, як





Дід пасічник, з „Крути та не перекругуй“.



Група артистів, з I дії „За двома зайцями“.



Катря, з „Пиймав облизня“.



Група артистів з „Ой, не ходи, Грицю“ на сцені.

проведено кожну річ на сцені. Одначе треба сказати, що „Драматичне Т-во“ часу марно не гаяло. За сей час придбано багату гардеробу, велику скількісгь реквізиту, а таких декорацій, які має вже тепер наш театр, дай, Боже, мати всякому театрови на Україні.

І тепер, коли ми зайдемо до театру й кинемо зором прямо на сцену, нас уражає багатство чудових декорацій, багатство строїв, гра артистів. Ми дивуємося лише, що з людей, більшість яких на початку не вмiла й повернути ся на сцені, виробили ся солідні артистичні сили. Дивуємо ся, бачучи на сцені дівчат-артистів, яких хіба тільки голос инколи видасть, тоді тільки ми пізнаєм, що грають мушчини, а не справжні дівчата. Перебуваючи в театрі, зараз ми забуваємо, що ми в полоні. Дивлячи ся на події на сцені, думками перелітаємо в рідний край, на Україну. Хвильку побудемо в театрі й нам здасть ся, що ми справді були вдома, в гурті своїх рідних і нам стає лєкше на душі. Для нас театр дійсно став і школою й місцем, де ми можемо спочити, забути на хвилинку своє нужденне життє.

Велика дяка товаришам за їх щиру працю. Дай, Боже,

їм сили й надалі працювати на славу нашого українського театру, на славу рідного народу!

Г. Трутенъ (Р.)

## По російській Україні.

Автономізм російських властей. Чому перестала виходити часопись „Кієвъ“? Як має редагувати ся київська „Земская Газета“? Не догодила, вмерла. Сумські земці боять ся виконувати свої права. Київські земці замість виборців пропонують гр. Ігнатієву посольство до Думи. „Геройські союзники“. Невдячні „зрадники“ славянства й сумнівні союзники. Про скасування межі осілости для Жидів. Побільшенне хулїганства на Україні.

Про своерідний автономізм російських властей свідчить низче поданий факт. В Росії се на дневнім порядку, що в одній місцевості адміністрація щось дозволяє, а в другій те саме „автономно“ забороняє. Головний начальник одеської військової округи відкинув подання катеринославської губернської земської управи про дозвіл на народні читання. А щодо оде-



ської округи належать лише 5 повітів катеринославської губернії: катеринославський, новomosковський, верхньодніпровський, павлоградський і александровський, а інші три повіти тоїж губернії — бахмуцький, славянoserбський та мариупольський входять в район іншої воєнної округи, то в сих повітах катеринославський губернатор дозволив земській управі уладження народніх читань. Не знати, чи запитував він начальника дотичної воєнної округи, чи „автономно“ дав дозвіл на читання.

У нас уже подавало ся, що закінчила своє життя часопись „Кієвъ“. З нагоди сеї смерти подають російські часописи дуже цікаві відомости про джерела існування покійниці. „Кієвъ“ діставав від міністерства внутрішніх справ субвенцію в сумі 7000 рублів місячно. Товариство опіки народньої тверезости передплачувало 1000 примірників сеї часописі. Школи також були обовязані передплачувати „Кієвъ“. Місцеве духовенство по приказу свого начальства діяльно розповсюджувало сю часопись, але всі заходи не могли вдержати рептилії при життю. Виникає питання, чому „Кієвъ“ перестав виходити, коли одержував таку велику субвенцію та коли його і духовенство і тверезники у великій скількості поширювали? Видко, що правительственні часописи дуже дорого обходять ся, що їм і семитисячна місячна субвенція не помагає. — „Кієвъ“ тільки те й робив, що займав ся цькуванням Українців та інших іногородців і громадських організацій. А хто йде проти громади, тому нема місця на громадській арені.

Правительственні часописи упадають самі, а часописи приватні і громадських організацій під обухом правительственного нагляду або перестають виходити, або мусять підробляти ся під смак властей. Таке стало ся з порядною колісь київською „Земск-ою Газетою“, що видає її губернська земська управа.

„Рѣчь“ доносить, що недавно цілий склад редакції „Земск-ої Газет-и“, з її фактичним редактором А. Карнаухою на чолі, виступив з часописи й оголосив у пресі протест проти напрямку „Земск-ої Газет-и“ в бік зоологічного націоналізму, котрий почав сильно культивувати в ній її офіційальний редактор Суковкін, предсідатель земської управи. Але не зважаючи на такий реакційний характер часописі, правительство все ще не задоволене її напрямом і місцева адміністрація офіційально звернула увагу Суковкіна на небажаний напрям часописі. У відповіді на сей закид про шкідливий напрям часописі Суковкін заявив, що програму газети прийняли земські збори, про що він повідомляв уряд. По сих виясненнях адміністрація вже лагідно відповіла, що її увага про напрям часописі була „неофіційною“. Суковкін певно є тепер в клопоті, бо не знає, які папери від вищої адміністрації уважати офіційальними, а які неофіційними й що робити з напрямком часописі, чи держати її в дусі „зоологічного націоналізму“, чи ще далі піти, щоб догодити правительству.

В тім же Києві не могла догодити правительству фахова педагогічна часопись „Голосъ средней школы“ й розпорядком головного начальника округи закрито її.

Натиск адміністрації на пресу й на громадські інституції такий сильний, що цілком залякав промадських діячів і вони боять ся звертати ся до неї навіть в таких справах, де ходить про їх законний обовязок і де нема нічого страшного. Про такий випадок доносить „Утро Россіи“ з Сум, харківської губернії: Утиски та репресії так залякали нашу повітову земську управу, що її члени боять ся користати з своїх законних прав скликувати наради. На останніх чергових земських зборах постановлено в цілях об'єднання діяльности повітових кооператив доручити управі скликати наради представників сих кооператив. Сеї постанови досі не переведено в життя. Голови земської управи в місті нема, а члени управи не ризикують взяти на себе почин в сій справі та пропонують земському агрономови самому звернути ся до уряду за спеціальним дозволом.

Боячи ся виконувати свої права в поладжуванні справ, які належать до компетенції земств, чи то в редагуванні земських видань, чи в скликуванні різних нарад, земські діячі

иноді беруть ся не за своє діло й наділяють мандатами до Державної Думи високих достойників. Про такий випадок доносить „Утро Россіи“ з Києва: Виконуючи дорученне нарад представників місцевих земських управ, голова київської губернської земської управи Суковкін звернув ся до бувшого міністра народньої просвіти гр. П. Ігнатієва з листом, в котрім він пише: Багато виборців до 4 Думи та земські суспільні діячі просять нагадати вам, що вони горді тим, що ви ніколи не рвали звязку з рідною Київщиною; тепер же з нагоди перерви вашої політичної діяльності ми сподіваємо ся, що ви згодите ся виставити кандидатуру до 5 Думи від Київщини, де навколо вашого імени зєднаєть ся все ліпше, що є в нашій губернії, для гідного її представництва в наступній законодавчій палаті, яка має перед собою велику тяжку працю. — З приводу сього письма треба сказати, що хочби гр. Ігнатієв і заслугував на посла від Київщини, говорити про се мають право передовсім ті люде, які будуть послів вибирати. А хто вони будуть, — се ще не відомо.

З Румунськими утікачами мусить тепер мати Україна багато клопоту. Південно-західні та московсько-київсько-воронізькі залізничні перевели спішні приготування до прийняття та перевезення 20.000 румунських втікачів. На головніших стаціях зорганізовано пункти для кормлення втікачів. Між втікачами 60% жінок і дітей.

Одночасно з людною мусить Україна приміщувати у себе й румунські влади та різні інституції. „Новое Время“ доносить, що до Одеси приїхали румунські урядники, уповноважені шукати мешкання для центральних румунських інституцій. Для сеї цілі вони вибрали Херсон, де направляють вже деякі будинки. Наразі колиб Херсон показав ся невідгидним, мають на оці Ростов на Дону. — А херсонський віце-губернатор показує свою гостинність і репресіями грозить, коли населення добровільно не прийматиме „геройських союзників“.

В місцевій часописі міста Херсону опубліковано поклик віце-губернатора до населення, в яким говорить ся: „Херсон незабаром має показати свою гостинність геройським союзникам, тому приказую населенню приготувати необхідні для сього вигідні мешкання. В разі недостачі добровільно пропонуванних кімнат переведеть ся примусову реквизицію мешкань“.

Приймаючи так гостинно „геройських союзників“, російські влади не перестають переслідувати славянських „зрадників“ Болгар і сумнівних союзників — Греків. „Новое Время“ доносить з Одеси, що міністерство народньої просвіти видало розпорядок шкільній окрузі перевести ревізію комерційної школи грецького добродійного товариства. По відомостям міністерства в школі деякі учителі, грецькі горожане, провадять між учнями россофобську пропаганду. Переведена ревізія ствердила частину обвинувачень. Матеріали розсліду переслано до міністерства. — Теж „Новое Время“ доносить, що ніби-то за насильства, доконані на Афоні супроти російських ченців і вигнання їх з одного скиту, Синод постановив перевести відповідні кроки супротив одного з найстарших болгарських монастирів, а саме кипріянівського монастиря, що стоїть в Бесарабії понад 300 літ і володіє великими землями та іншим майном. Настоятель андріївського „афонського подвіря“ в Одесі, ероманах Пітірим, виїхав до Кишенева перебрати маєток кипріянівського монастиря та завести внутрішній лад в ній, де крім 13 ченців Болгар, висланих раніше до рязанської губернії, лишило ся ще 40 монахів, Молдаван. — Так мстить ся Росія на Болгарах.

Російські часописи від часу до часу пускають чутки з „певного“ джерела про всякі полехкості й права для Жидів. Ось і тепер подають „Биржевыя Відомости“ „з безумовно певного джерела, що міністерство внутрішніх справ закінчило розгляд проєкту про скасування межі осілості для Жидів. Законопроект в сій справі внесеть ся в лютім 1917 р.“. — Колиб уже нарешті се скасування межі осілості здійснило ся, була-б се велика полехвість не тільки для Жидів, а також для Українців.



З утікачами з Польщі й Румунії насунуло ся на Україну ще одно нещастя — грабіжи та вбивства. І перед війною грасувала по Україні хуліганерія, вихована російською поліцією, а під час війни ряди хуліганів і грабіжників поповнили ся різними „геройськими союзниками“.

В Харкові один Поляк утікач ограбив банк товариства взаємного кредиту. Вкрадено процентових і інших вартісних паперів на 2,500.000, готівкою 30.500 та заставлених дорожчих цінностей на 15.000 рублів. — Се великий „інтерес“, що рідко трапляєть ся. Менші-ж крадіжи трапляють ся скрізь і кожного дня. „Кієвлянин“ раз начислив в однім дні (24 грудня 1916) лише в однім київським повіті чотири випадки рабунку.

## Огляд воєнних подій.

Минулий тиждень зазначив ся на різних побоввищах тільки частинними й дрібними підприємствами піхоти. Більша бойова діяльність припала вже в участі артилерії, але й вона не могла розвинути ся як слід з причини великого зимна. Зате з тим більшою силою й енергією працювали всі воюючі держави за фронтом, щоб у відповідній хвилі бути на все готовими.

Що торкаєть ся окремих фронтів, годі сказати, де було найживіше. На східнім фронті були найбільші бої в області Риги, де Росіяне дістали значні резерви. Там побіч боротьби артилерій входили в гру ще бої літаків і напади при помочи мін. Не дивлячи ся на наступи Росіян, ведені все свіжими відділами, Німці удержали ся на завойованім попереднього тижня відтинку. Варто зазначити також, що німецькі летуни обкидали залізничий дворець у Молодечні 650 кільограмами бомб. Австро-угорські й німецькі війська зводили ще на сїм фронті менші бої над Березиною, на полудне від Загурців, на захід від Ворончина й на північний захід від Станиславова — всюди з дрібними успіхами.

Вся діяльність армії арх. Йосифа обмежала ся до сильного держання своїх становищ. Росіяне дістали й тут значні скріплення своїх військ, при помочи яких пробували знову щастя в наступках. Одначе їх вєводи відбито. При відбиттю одного такого наступу полонено одного румунського полковника та значну скількість рядовиків. В сих наступках брало участь найвище по кілька сотень.

На цілім фронті славного Макензена, поминувши дрібні перестрілки артилерій, панував застій. Серет в більшій часті замерз, тому обидві сторони мусять спокійно дождити більше відповідних хвиль для воєнних підприємств. Тепер реорганізують Румуни свою армію, а центральні держави зачали вивозити з Румунії різні припаси, передовсім для забезпечення війська.

Образ воєнних подій на західнім фронті нагадував собою бойову діяльність минулого тижня на східнім фронті. Найбільшу діяльність проявляли Англіїці, які продовжили знову свій фронт, улекшуючи сим способом положенне Французів. Англіїські наступи в області Сомми мали за ціль направити як найкраще власні лінії, що після невдатної літньої офензиви не всюди були для них догідні. Досі повело ся їм здобути тільки одну місцевість. Далєко живішшу діяльність ведуть тепер Англіїці та Французи за фронтом і в численних фабриках муніції. Один англійський міністер сказав недавно в агітаційній бесіді за підписуваннем воєнної позички, що Англія потребує в найкоротшім часі 2000 нових літаків, 5000 до 6000 нових гармат, 16.000 тягарових самоходів, 40.000 інших літаків, десятки мільонів гранат, 200 нових лазаретів, 400.000 ліжок і т. д. Вже з сього можна бачити, які величезні приготування ведуть ся тепер всюди до недалекого рішаючого удару.

На італійським терені війни обмежувала ся вся бойова діяльність до боротьби артилерії, особливо в області на полудневий схід від Роверето. Незначні напади Італійців в околиці Красу Австрійці відбили. Зате на схід від Гориції вдер-

ли ся Австрійці в італійські лінії й заволоділи багатою добичею у воєннім матеріалі та полонених. В останніх днях зачала ся живішша діяльність артилерії на схід від Гориції й на полудне від височини Красу. До дрібних стріч передніх відділів приходило також на тирольським фронті.

Невеличкі бої мали місце й на македонським фронті. Деякі успіхи мав наступ Німців над рікою Черною, бо італійським військам ген. Саррая відібрано одну під стратегічним оглядом важну височину на схід від Паральово. В останніх днях вели ся знову дрібні бої над Черною.

На турецьких фронтах не було ніяких замітніших воєнних подій. Тільки 9 с. м. повторили Англіїці свої наступи проти турецьких окопів на полудне від Тигрису, де осягнули на лівім крилі деякі успіхи.

Війна підводними суднами не вгавала і в минулім тижні. В перших 10 днях від пори проголошення загострення сеї війни затопили Німці 58 торговельних кораблів держав порозуміння і 32 торговельні кораблі неутральних держав загальної містоти 170.000 тон. Сї страти оголосили офіційно самі Англіїці. Не зважаючи на величезні страти неутральних держав в кораблях, відноа з них, не рахуючи Америки, не зрвала зносин з Німеччиною. Всї вони вдоволити ся оголошеннем менше або більше гострого протесту проти загострення війни підводними суднами, а до акції Америки проти Німеччини не приступили. Поки-що не прийшло ще до війни з Америкою, хоч вона наче для зачіпки Німеччини мала вислати кілька кораблів у підміновану європейську полосу (до Бордо).  
I. H.

## Вісти.

Союз визволення України вислав до Команди Легіону Українських Січових Стрільців письмо такого змісту: „З нагоди свята посвячення Січового прапору підписана Президія Союзу визволення України засилає Славному Українському Війську найкращі бажання. Хай Ваш Прапор веде Вас, Дорогі Стрільці, побідною дорогою на широкі поля України; хай замає в золотоверхім Києві!“

Українські школи в ковельській окрузі. В ковельській окрузі зложено дотепер 17 українських шкіл. Працює в них 19 учительських сил, переважно Українські Січові Стрільці. При кожній майже школі закладаєть ся або вже існує курс для неграмотних. На Різдвяні свята відбула ся в ковельській українській школі ялинка для дітей, а тепер приготуєть ся шкільний концерт. Місцеві люде жадні українського слова й попитують за українськими часописами та книжками. Потрібна найбільше література історичного змісту.

Розв'язанне товариства „Просвіта“ в Катеринославі. Петроградський „День“ доносить: Катеринославський губернатор повідомив міністерство внутрішніх справ про се, що він уважав за необхідне розв'язати українське товариство „Просвіта“. Мотивів розв'язання сього дуже великого освітнього українського товариства катеринославський губернатор в своїм повідомленню не подає.

Справа української соц.-дем. партії. „День“ доносить з Одеси: Воєнно-окружний суд, розібравши справу катеринославської організації української соціал-демократичної робітничої партії, засудив управителя каси хорих в фабриці Шодуара Романченка та селян Вирву й Дубового на 4 роки каторги; трьох інших обвинувачених суд оправдав.

Президент Спільного Найвищого Рахункового Трибуналу в Австрії барон др. Ернест Пленер, тайний радник і член газького роземчого суду, згадав ось як і про Українців, відповідаючи на ноту Вільсона на конститууючих зборах „Австрійського Товариства дружинників“ (Oesterreichische Waffenbrüderliche Gesellschaft): „З залізним чолом дипломати почвірного порозуміння важать ся говорити про зверненне



уваги на менші національності. При тім Англія не може відважити ся завести в підбитій Ірландії обовязок військової служби, а тимчасом у нашій монархії всі народи, йдучи за покликом цїсаря, поспішили під прапори. Про трактування Фінляндії, Українців, Польщі Росією не потребуємо навіть говорити, тільки нещирість тих політиків велить їм замовчувати ті факти. Сполучені Держави, президент яких дає тепер поучення про політику національностей, повинні б пригадати собі те, що в цілій Унії є тільки англійські публичні школи та що нема й мови про урядове плекання національностей таких численних не-англійських мешканців.

**Признання прав української мови в Австрії устами цїсаря Карла І.** На промову галицького краевого маршалка Незабитовського в імені депутації галицького краевого відділу відповів цїсарь Карло І по німецьки, закінчуючи свою відповідь майже однаково великими реченнями в польській і українській мові. По українськи сказав австрійський цїсарь: „Будьте також певні, що я все пам'ятатиму про сей край, так тяжко навіщений війною.“ Се перший раз промовив австрійський цїсарь по українськи.

**Відчит про Буковину.** Населення Буковини представила панна Роза Юлія на однім з останніх засідань Етнографічного Товариства в Берліні. Більшість населення Буковини творять Українці. На жінку звалена найбільша часть праці в Українців; по хатах застається чистота та ясність. Зворушлива пильність Українців. Від сходу до заходу сонця працюють вони веселі й незмучені за 40 крайцарів денної платні. Народній характер наскрізь добрячий; навіть по домах земельних власників нема замикальних дверей. Що торкається Гуцулів, вони відомі з своєї гостинности; гостя приймають тим, що найліпше мають, а обиджають ся, як хто хоче платити їм за се. Тісно звязаний Гуцул з своїм конем, а саме Гуцули виховали собі для своєї верховини знамениту расу коней. Коли мушкетери се знамениті лісові робітники, що на своїх дарабах запливають до Царгороду або й навіть у глиб Росії, займають ся Гуцули в першій мірі випасуванням худоби, що її виганяють весною на полонину. Далі говорила прелюїєнтка, як подають Гуцули собі вісти від гори до гори, вкінці про німецьких кольоністів, названих Швабами.

**Виклад про історичне й політичне значіння України** вголосив перед добірною публікою дня 9 лютого проф. Вол. Калінович у соціальной секції австрійського „Leo-Gesellschaft“. По основнім викладі відбула ся дискусія, в якій між иншими др. Кирило Трильовський указав на потребу заложити у Відні подібне товариство, як союз пособників українських визвольних змагань „Україна“ в Німеччині.

**Некрольог Мартовича в „Рѣчи“.** В „Рѣчи“ з 18 січня подав М. Могиланський дуже прихильно написаний некрольог Леся Мартовича. В кінці статї піддається думка, що найліпшою пошаною пам'яті талановитого письменника, якого Могиланський ставить зараз же по Стефаніку, було б видання недрукованих повістей, які полишив по собі покійний.

**Цікавий виклад** мав берлінський професор Юлій Вольф дня 7 лютого в амстердамським студентським товаристві для соціальных відчитів про життєві засоби й число людей. Референт зазначив, що Німеччина потребувала 300 літ, аби подвоїти число свого населення, коли в інших західно-європейських державах стало ся се протягом 80, 90 або 100 літ. Потім перейшов до споживних засобів, звіриних, які можна побільшити, й ростилих, побільшення яких обмежене географічними й технічно-господарськими умовами. Далі виложив він свою теорію про зменшення земельної ренти й вичерпання мінеральних скарбів, про обмеженість технічно-господарського розвитку та про відпорність против обезцінювання капіталу. Що торкається ся проросту числа людей, яких чотири або п'ять літ по війні прийде до значіння щораз більший соціальной рух. Розуміється, бесідник приймає при сїм згори, що не зайде ніяка перешкода та що зі сходу напливуть люде у великих масах до Європи й полудневої Азії. І тут лежить темний пункт для

поступу людства. Приріст числа людей в західній і осередній Європі може устати, але не можна сього сподівати ся щодо Росії, Китаю і Японії. Навпаки можна вичікувати такого часу, коли населення Росії буде два рази таке велике, як решти Європи. Звідси походять сильні спокуси Росії, перед котрими повинна мати ся на бачности решта Європи, тим більше, що поза Росією ще чекає Китай і Японія з сподіваною великою будуччиною. Тому можливо, що теперішній бій се найнерозумніша з усіх воєн і є тільки прелюїєю будучої війни, як що не вдасть ся приборкати Росії. Коли війна триватиме задовго, можуть Англія і Франція, вичерпавши свої сили, стратити свої азійські посілости в користь Росії і Японії. Колиб вони зрозуміли свою небезпеку в будуччині, мусіли б уже тепер звернути ся проти Росії і Японії, хто перший розпалить війну, дійсно перший приложив руку до самовбійства, а коли війна потриває ще довго, доведе вона Европу до упадку.

**Евакуація російських інородців.** Як виходить з даних, зібраних загально-російським бюро для списування утікачів, до 15 вересня 1916 виповнено 2,300.000 чергових карток. З того закінчено оброблення даних для 1,855.344 осіб. Се число розпадається на поодинокі губернії, з яких приходять утікачі, ось як: Городно 27,7%, Волинь 15%, Холм 9,9%, Ковно 6,4%, Мінськ 6,2%, Вільна 5,6%, Курляндія 5,5%, Лівляндія 4,7%, Ломжа 3%, Варшава 2,7%, Витебськ 2%, Сувалки й Люблин по 1,7%, з інших губерній менше ніж 10%. По національностям розпадається ся се число ось як: Українців і Білорусинів 1,106.788, Поляків 292.160, Жидів 125.310, Лотішів 118.781, Німців 68.881, Литовців 47.459, Вірмен 14.525, Естонців 2173, інших 79.267.

**9 січня в таборах полонених.** В цілім ряді таборів полонених в Австрії й Німеччині дня 9 січня відбули ся маніфестаційні віча й поминальні богослуження за жертви петербурзької масакри в дні 9 січня 1905 р. — В таборі Ф. дня 9 січня в чайнім бараку в 7 год. ввечері таборовий пан-отець відслужив панахиду за упокою погиблих у 1905 р. на вулицях Петербурга від царських куль робітників. Людей зійшло ся багато, майже всі полонені. Після панахиди виступило кілька промовців і в своїх промовах докладно вияснили, яке значіння має день 9 січня для російських робочих сил і чого вчить такий нелюдський вчинок російського царя супроти своїх горожан. Прореклямовано вірш полоненого на сюж тему. Хор проспівав кілька робітничих пісень і жалібний марш. Вкінці хор ще проспівав „Не пора“. (Р.).

**Організаційні форми культурної праці в таборах полонених.** Пишуть з одного табору в Австрії: Тепер у нашім таборі існує вісім різних українських організацій, а саме: Просвітний Виділ „С. В. У.“, „Суспільно-Просвітний Гурток“, „Видавниче Товариство імени Івана Франка“, „Драматичне Товариство імени Івана Котляревського“, Товариство „Укра-



інський Хор“ імени Михайла Вербицького, Товариство „Просвіта“ імени Михайла Драгоманова, Кооперативна Спілка „Власна Поміч“ і Фотографічне Товариство „Світло“. Всі товариства провадять свою культурно-просвітну працю цілком автономно. Центральною організацією, яка об'єднувала всю таборову працю, давала їй напрямок і вела постійну контролю над діяльністю всіх згаданих таборових організацій і їх членів, була „Українська Громада“. В склад „Української Громади“ входило по двох представників від кожної організації (голови й писарі). Президія „У. Г.“ складала ся з голови, його заступника, писаря, скарбника та заступника скарбника. При с'єм головою „У. Г.“ завше мусів бути голова Просвітного Виділу „С. В. У.“, його заступником — голова Суспільно-Просвітного Гуртка, писарем — голова Видавничого Товариства, скарбником — другий відпоручник Просвітного Виділу „С. В. У.“, а його заступником — голова Спілкової Чайні. Отже на чолі „У. Г.“ було двох представників Просвітного Виділу „С. В. У.“ й трьох представників від сімох таборових організацій. Та показало ся, що „Українська Громада“ в таким складі не зовсім відповідала своїм завданням. Тому виникла думка „Українську Громаду“ зреорганізувати в тім напрямі, щоб цілком уся робота перейшла до рук самих полонених. Дня 28 січня „Українська Громада“ скликала загальні збори членів усіх таборових організацій і на порядок дня поставила й справу реорганізації „Української Громади“. Загальні збори ухвалили, щоб назву центральної організації — „Українська Громада“ змінити на: „Головна Українська Рада“, й затвердили цілий проект реорганізації. Тепер в склад „Головної Української Ради“ мають входити: голова, скарбник та писарь, яких вибирають загальні збори членів усіх таборових організацій зпоміж самих таки полонених на три місяці, один представник Просвітного Виділу „С. В. У.“ як посередник поміж таоровою командою й полоненими, а також голови всіх таборових організацій і ще по одному представникови від тих організацій. В склад Президії „Г. У. Р.“ входить голова, скарбник, писарь, представник Просвітного Виділу „С. В. У.“ й двох заступників. Заступників вибирають ся споміж голів і представників таборових організацій. На випадок ріжниць в думках поміж „Г. У. Р.“ й представником Просвітного Виділу „С. В. У.“ справа йде на рішення „Союзу визволення України“. Ревізійну комісію вибирають загальні збори з трьох членів. Переведено також деякі реформи щодо центральної каси всіх таборових організацій. По с'єм відбули ся вибори.

В с'єм самім таборі відбули ся чергові загальні збори Кооперативної Чайні. Чистий зиск за два останні місяці в сумі 1836 кор. 13 сот. розділено так:

1. На фонд пам'ятника помершим полоненим, 116 кор. 50 сот.,
2. на матеріальну піддержку полонених 500 К.,
3. на школу для волинських виселенців в Імнді 100 К.,
4. редакції таорової часописи на папір 500 К.,
5. на всі таборі українські організації 534 К. 29 с.,
6. жидівській організації в таборі 85 К. 34 с., разом 1836 К. 13 сот.

**3 листів полонених.** Високоповажаний Пане Редактор! Ваш лист і всі книжки ми одержали й спішимо з отсим письмом до Вас, щоб подякувати Вам за Вашу щирю працю. Ви так зуміли підібрати всі книжечки, що вони доповняють одна другу й загалом мовби творять одну велику книжку, яка повчає, що треба приймати за правду, а що за брехню; що дає чоловікови розум, а що всякі чувства; що дала наука, а що дала релігія. Всі ті книжечки з великою охотою читають ся всіми тими людьми, яких я тільки зміг стрітити, чи то з города Сеґледа, чи й з недалекого фільварку.

Як будуть гроші, то я напишу тоді до Вас ще лист, а поки-що то ми гарненько поміркуємо над сими книжечками; а тепер нема ані одного сотика в кишені. Неділь зо дві тому назад я замовив деякі книжечки в книгарні Н. Т. ім. Шевченка, але вони оказали ся такі дорогі, що я тепер лишив ся без нічого; тільки один Кобзарь під редакцією

І. Франка коштує 10 корон. Ну, та все се нічого, зате я тепер вповні знаю Шевченка, а війна мабуть завтра ще не скінчить ся, ще тут „поживемо“ трохи, заробимо грошенят, замовимо у Вас книжечок, то може ще хоч трошки чого небудь научимось.

Всі ми Вам дуже щиро дякуємо й бажаємо Вам в як найскорійшій будуччині осягнути Ваші заміри. З великою пошаною (Підпис).

— Шановна Президіє! Рік тому, як я одержав від Вас багато літератури в рідній мові й до сеї пори „Вістник С. в. У.“ кожної неділі відвідує мене. Але на жаль не послав Вам до сеї пори відповідної подяки за Ваші великі труди для українського поневоленого народу, крішкою якого є і я, що на власній шкурі переносив горе, зневагу, голод, неволю, бо-ж виріс у безверхій хаті й був попихачем у панів, а рабом у попів і бачив на власні очі, як наш народ бідує й поневіряєт ся по чужих роботах і в чужих людей, які на нашій рідній землі і з праці наших власних рук поробились панами та продають нам нашу землю по високих цінах. Се все я бачив, але причини сього горя не знав я, бо-ж був ще за молодий, щоб зрозуміти то, чого не розуміють всі селяне від старого до малого. Без слова нарікання роблять вони літом на панській ниві за сьомий, восьмий сніп, осіною цілими неділями шапкують перед панськими порогами, просячи за гроші поля, а зимою просять ся у пана в найми та благають у Бога для пана здоровля, мовляв: він наш батько, ми без них загинули-б і т. д. Все се було мені незрозуміле й доводилось удоволити ся на мої питання відповідю матери, як говорила: „Pan Bóg z ludźmi wyrabia igrzysko, jednego w górę, a drugiego nizko“. І так ми за свої гріхи караєм ся, бо так в Бога заслужили й повинні переносити се горе „з радістю“.

Але на 18 році життя мені попалась книжка Л. Толстого „Агрономный вопрос“ (?), в якій причину нашої недолі пояснювало ся трохи инакше, і я по книгарнях став шукати більше книжок сього „с'юмасшедшого“ Толстого, як кажуть попи, і найшов стільки, що веспів до сеї великої війни багато де в чім поширити свій світогляд. Але творів Шевченка в Росії не читав. А чим був Шевченко для України, я зрозумів уже тут у неволі, з Вашої літератури. А для сього прошу Шановну Президію вислати мені Вістник, як висилали, бо-ж він є не розривкою тільки для мене, але моїм духовим хлібом тут на чужині. А що я Вам до сеї пори не писав, то прошу вибачити, бо-ж я у вільну від роботи годину дуже зайнятий читанням часописей і книжок, ходю, де тільки більша або менша громада наших полонених, читаю і говорю так твердо й рішучо, що не мав до сеї пори ні слова протесту не тільки від Українців, але й від „істинно русских“. Доводилось трохи лиха мати з волинськими унтер-офіцерами, але я при найбільшій громаді полонених зумів з ними сперечати ся. Розмова в нас закінчилась реготом присутних і побіда зосталась по моїй стороні. Ми без гніву розійшли ся і з тої пори я не найшов, хто би з полонених осмілив ся затикати мені рот. Багато ще я міг би написати Вам із мого життя в Росії, в Карпатах і тут у неволі, але не маю на се часу й просю Вас хоч сею крішкою письма удоволити ся і відносити ся до мене як до крепкого оборонця прав українського народу. Грошей тепер Вам не можу післати, бо все таке дороге, що на наконечнійші річи не вистарчає тої корони, яку одержую в неділю.

А товаришам не хочу я говорити, бо попалась люде, що не вміють читати. Я хотів тут у таборі заснувати школу при помочи літератури, яку мені вислали, та всі заходи приймав на себе з охотою, щоб тільки їх накармити хоч трохи соціальним духом, але мої проби пропали без сліду і як ранше, в карти грають свою непобідну ролю. Але я буду, наскільки се буде можливо, старати ся допомогти Вашій святій справі. Дуже жалію, що не попав в український, а в польський табор.

Календарь С. в. У. одержав, за що дуже дякую (Підпис).



— Хвальний Союзе визволення України! Кругок Українців табору К. одержав Ваш лист, який вислано на полоненого К. М. Але його в нашім таборі нема, він виїхав до табору Ф., а лист доручено нам Українцям. Ми з радістю прийняли лист, зібрали ся в кругок, прочитали та всі радили, що Ви нам обіцяєте вислати потрібне число примірників книжок і газет для читальні. Товариші нашого кругка доручили нам довести діло й установити читальню. Тепер Ви просите оповісти, що діється в нашім таборі Українців. Чоловік близько тисячі є. Їх можна поділити на чотири категорії: перша частина — тільки назва Українці, друга частина — українофіли, третя частина бажать, а не знають чого, четверта — щирі Українці, а серед всіх свідомих не більш чоловік тридцять. Відношення Українців до Союзу неоднакове; загалом мало хто про нього знає. Відношення між Українцями й Москалями немирне. Багато Українців звертаєть ся, як і Москалі кажуть, що нам треба за одно робити ся всім, а не окремо всяка нація. В нашім таборі є московські драматичні вистави, бувають лекції, є також немала бібліотека, але українського нема нічого, тільки крім тих книжок і газет, котрі випишує всякий для себе. Щодо польського питання — мало поінформовані, тож не можемо нічого говорити. Робітникам Союзу щиро дякуем за працю. Коли можливо, вишліть нам свого заступника від Вас, котрий радо зайняв ся-б улагодженем нашої бібліотеки, бо нам самим дуже трудно. За всіх Українців табору (*Підпис*).

— Високоповажана Редакціє! Я не можу висловити Вам тої радості, яка огортає мене кожній раз, як одержую Ваш „Вістник“. Боже! колиб знала моя сестра, котра дочікує мене, щоб я поміг їй учитись; та — одиникий товариш, з котрим мене зєднали доля на російській Україні; вона була-б щаслива... Ваш „Вістник“, як дорогі перлини, ховаю та перечитую по кілька раз.

Я почував себе дуже самотнім і чужим, але тепер я у Вас знайшов великих і славних учителів і братів. Ви розворушили моє бажання; і я знов твердо вірю сам собі: книжок, книжок, великих і славних! Все, що найдорожше, я віддам за них. Судьба мене може й не верне до тих, що я їх в ріднім селі покинув. Присилайте-ж, брати мої, отсі книжки: 1. Микола Аркас — Історія України з пересилкою накладною платою 11 К 25 с., 2. Проф. С. Рудницький — Коротка географія України 2 томи (на укр. мові) з перес. н. пл. 7 К 40 с. (Але я вже замовив туж географію на 12 К — розберіть ся), 3. Проф. М. Грушевський — Кієвская Русь, том перший (на московській мові) з перес. н. пл. 9 К 30 с. (чи то не з великої Історії України?). Де її купити? З поважаннем. Киянин од Уманя (*Підпис*).

— До Шановної Редакції В. С. в. У. Спішу вислати Вам гроші К 4:50 на протяг за дальші 3 місяці Вашої Високоповажаної часописі „Вістник“. За сі минулі три місяці я з своїми товаришами не побачив, коли вони й пролетіли за читаннем цікавої часописі „Вістника“ та книжечок, котрих я від Вас уже багато маю. Ранійше ми не чули про працю для нашої неньки України. Сі книжки й часопись не тільки читали мої ближні земляки, але я передаю їх до інших робітничих команд і переказую, щоб давали з рук до рук і навчали несвідомого чоловіка, щоб він знав, хто він є та чого йому наперед треба. Підручники також не лежать даремно, котрі Ви мені вислали з примірником часописі „Вістника“ за два роки з охотою на них вчать ся, навіть ті привернули ся до мене, що ранійше не хотіли чути про се та тільки грали в карти, а тепер з охотою слухають. Як дістанете гроші, пишіть звітку. Щиро Вам дякую, що дали дещо довідати ся про неньку Україну. З пошаною (*Підпис*).

— Шановний Добродію! Посилаю Вам разом з сям листом 8 К 50 с., 4 К 50 с. на „Вістник“, і прошу вислати через дальші 3 місяці, а на 4 К прислати мені книжок. Які книжки, то я й сам не знаю. Хотіло ся-б з красного письменства. Я маю уже інформуючих доволі. Як що маєте такі брошурки з короткими оповіданнями, повітками, які

от Ви мені прислали недавно (На пристані Винниченка), хотіло ся-б, щоб були маленькі книжечки, бо я їх у себе не держу. Прочитавши, я їх оддаю землякам. Тут через те село, де ми робимо, проїзжають з інших сіл у ліс за дровами, то вже, як їде Українець, то я його наділяю, чим можу, бо є багато, що не мають чого читати. Дякую Вам за ті часописі, що прислали мені з книжками, а тепер з Памятковою книжкою прислали „Вільне Слово“, „Розвага“, „Розсвіт“. Я їх уже так само роздав. Як що будуть у Вас зайві, то пришліть ще сі книжечки разом. Бажаю всього найкращого. З пошаною (*Підпис*).

## Виказ жертв.

**На волинські школи:** Хорунжий Григорий Хомяк 6 К 50 с., полонений С. К. 2 К.

**На цілі Союзу В. Укр.:** полевий курат Матвій Хомань 1 К 20 с.

**На книжки для полонених:** От. Атанас Котис 5 К. О. Іван Сквиртянський 12 К, по 2 К на: волин. школи, волин. виселенців, полонених Українців, цілі С. В. Укр., Укр. С. Стр. і фонд Нар. Обор.

**На волинських виселенців.** Жертви річами: п. Глинський: штани, черевики; В. Дорошенко: маринаркове убранне; П. Ч.—ко: теплий мужеський оберок. Річи передано Вп. п. надр. Гнатови Маргинцєви в Володимирі Волинськім.

## Бібліографія.

(Видання Союзу визволення України).

**Чужинці про українську справу** (Анкета Союзу визволення України). Відень, 1917. Стор. 18. Ціна 40 сот.

Зміст: I. Проф. Р. Ойкен. Добре право Українців; II. др. П. Рорбах. Значінне України для Європи; III. кн. А. Ліхтенштайн; IV. Е. Пернерсторфер; V. пос. Басерман; VI. проф. Д. Шефер; VII. проф. П. Сальвісберг. Будуча Україна; VIII. др. Ф. Шупп; IX. проф. В. Онезорге; X. Д. Тріч. Значінне України та Росія без своїх інородців.

**Володимир Гнатюк.** Українська народна словесність (В справі записів українського етнографічного матеріалу). Відень, 1917. Стор. 48. Ціна 1 К.

Отсей підручник зробить велику прислугу всім тим, що бажать записувати якісь твори народної устної словесности (пісні, байки, перекази, оповідання тощо). Книжечка повинна найти ся в руках кожного сільського інтелігента, кожного ученика, серед найменшого гуртка полонених земляків і жовнів-Українців. Представивши у вступі значінне і вплив української устної словесности на українську й чужі літератури, подає далі наш заслужений етнограф подрібно літературу й характеристику всіх родів устної словесности.

## Чужі видання:

**Ростислав Заклинський.** Світогляд Івана Франка. Бібліотека „Громадського Голосу“ ч. 28. Львів, 1916. Стор. 31. Ціна 20 сот.

Відчит — проба схоплення світогляду Ів. Франка, ілюстрована головню численними виривками з віршів яко доказовим матеріалом.

**Flemmings Friedenskarten, hrs. von Prof. Dr. Kettler.** Nr. 1. Politisch-geographische Grundlagen Europas für Friedensbetrachtungen. Berlin und Glogau. 1916. 1:7500000.

До безчисленних „лубочних“ карт, які принесла зі собою світова війна, прийшла ще одна. Вона має становити для ширшої публіки основу для слідження будучих умов мира та складаєть ся з трьох окремих карт, що представляють Європу, без її північної частини. Перша споміж них подає лише карту держав і теперішніх воєнних фронтів (перед зайняттем Волощини), для нас вона нецікава. Дещо цікавіша друга карта, де зазначені історичні країни Європи. Є тут і границі давньої німець-



кої держави з 1648 р., наполеонських держав, Прусії з 1812 р., а також давньої московської, польської, литовської і (на диво!) старо-української галицької держави. Джерелом служили тут карти проф. Каро і Т. Менка з історичного атласу Шпрунера-Менке. Вартість джерела невелика, на жаль наша (ні польська та московська) історична наука не спромоглися дотепер на добрі історичні карти. Карти Яблоновського сеї прогалини не виповнюють. Коли-ж діждемося історичного атласу України!?

Третя карта має дати етнографічний образ Європи. Коли вже в історичних картах не слідно солідної джерельної роботи, то в етнографічній відносини прямо розпучливі. Чехи, Словаки, Словінці не мають на карті не то національної краски, але навіть границі, що ділила-б їх від Мадярів чи там між собою. Межі Сербохорватів сильно обкромлені на користь Албанців, Румунів і Болгарів, Італійцям в Істрії признано дещо за багато місця, Поляків у Німеччині також дещо обкромлено.

Найгірше між усіма народами виїшли, розуміється, Українці. Їх розміщення представлено на основі давньої карти Ріттixa. Проф. Кеттлер, видно, мав в руках і мої етнографічні карти України, однак не мав, видно, охоти заглянути до національних статистик Австрії й Росії та не повірив моїм картам. Тому-то напр. сухопутні округи Таврії, що виказують офіційно 76%, 64%, 57% Українців, закрашені великоруською краскою, а бодай полосами. Те саме є з окраїнами Курщини, Вороніжчини, Ставропільщини і т. д. Московські етнографічні острови дуже численні й дуже фантастично порозміщувані. На користь Румунів дуже обкромлено буковинську Україну. Румунам в Херсонщині, що творять 5% населення, дано стільки місця, немовби їх було бодай 10%. А вже короною всего є зовсім оригінальна польсько-українська полоса на західних межах України. Вона обіймає східну полосу Холмщини (західна назначена яко польська!) й цілу середущу Галичину між Ярославом—Сяноком—Горлицями з одної та Белзом—Львовом—Самбором—Туркою з другої сторони. Тут вже проф. Кеттлер не держався ані Ріттixa ані Лемонне, а так собі відкріїв 15.000 km<sup>2</sup> з української території в користь Поляків. Таке поступованне зовсім ненаукове. Коли потягнемо границю Холмщини від заходу так, як її потягнув проф. Кеттлер, то в ній буде Українців звиш 70%. Яка-ж тут основа давати польські полоси, коли Німців і Жидів у зачеркнених межах буде більше ніж Поляків? Що-ж-до середньої Галичини — то яким робом наїшлися в мішаній полосі такі повіти, як Рава Руська (70% Українців по тенденційній статистиці 1910 р., 15% Поляків), Яворів (78% Укр., 13% Пол.), Лісько (70% Укр., 15% Пол.), Турка (80% Укр., 6% Пол.) і т. д.!!? Не припускаємо, щоб проф. Кеттлер не знав національної статистики Галичини; коли так є, то нехай не береться робити етнографічної карти, коли-ж знав, то ще сумнійше для нього, бо сфалшував наукову правду на користь політичної думки. Багацько тепер, що правда, говорить ся, що науку треба для політики препарувати, однак на мою думку така робота 1) дуже негарна, 2) дуже некорисна. Негарна, бо шкодить повазі науки, що шукає всеж лише правди, некорисна, бо політичні конструкції, побудовані на фальшивих даних, не мають тривку. Зрештою „у брехні ноги короткі“ — каже німецька пословиця.

Ст. Рудницький.

## В справі воєнних „Ucrainica“.

(Відозва).

Отсим звертається підписаний (другий раз) до П. Т. українського громадянства, а передовсім до шановних письменників, редакторів і видавців, як не менше до наших хвальних товариств, з уклінним проханням надсилати підписаному свої видання, всякого роду воєнні публікації, часописи, журнали, а навіть поодинокі часописні вирізки (спеціально розходить ся про публікації й відзиви чужої преси про нас), з яких можна-б скористати при укладі таких публікацій, як: „Загально-українська бібліографія за 1914—1917 рр.“, при виданню „Голосів чужої преси про українську справу в часі світової війни“ або при укладі „Українського народнього поминальнику“, де міститися-б всі публікації, видані на протязі воєнної пори, всі

важніші відзиви європейської преси про нас і де згадувалося-б усіх Українців, що згинули на полі бою, наслідком воєнних походів і ран — або як жертви світової хуртовини.

Щоб задумане діло вповні відповіло своїй меті та містило по зможі весь друкований матеріал воєнної доби, підписаний звертається до всіх, що признають потребу такого видання, щоб зволили ласкаво підпомагати розпочату працю й надсилали підписаному всякі хочби найдрібніші публікації (свого та чужого видання), українські передвоєнні часописи й журнали (передовсім потрібні „Діло“, „Нове Слово“, „Рада“ й „Руслан“, але з 1914 р.), голоси чужої преси (цілі числа або витинки-замітки з докладним означенням, де, коли, в яким числі друкували ся), а також воєнно-територіяльні ілюстрації, малюнки, переписні листки, фотографічні знімки, що представляють наших людей, героїв-жовнірів або наші землі. Крім того потрібні воєнні оповістки, оголошення, відозви, маніфести, протести, програми, посмертні плякати, карти (мапи) й тим подібні друки, які появили ся на протязі від 1 січня 1914 р. по нинішній день, однаково в якій мові та яким письмом вони друкували ся-б (кирилицею, гражданкою, латинкою, готикою, турецьким чи жидівським письмом), як тільки в даній публікації чи статі хоч словом згадується про Україну й Українців; — а підписаний другий раз зобов'язується ся після надрукування проєктів праць весь зібраний ним і іншими матеріал віддати на власність „Українського Воєнного Музею“ або „Бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка“ у Львові.

Зокрема звертається підписаний з уклінною проською до всіх українських авторів, письменників, публіцистів, редакторів і видавців, які друкували чи видавали, що небудь друком у часі 1914—1917 рр., або поміщували свої писання по чужих часописах, журналах і збірних виданнях, аби підписаному надіслали свої твори або у відписі (на підставі автопсії) подали заголовки цих праць, статей чи заміток. Рівночасно зважається підписаний просити П. Т. українських авторів о ласкаве відкриття своїх криптонімів і псевдонімів, що ними підписували свої праці, бо проєктована „Загально-українська бібліографія“ міститиме при кінці „Показчик“, в якому буде розв'язка по зможі всіх криптонімів і псевдонімів, як також поазбучний спис авторів ураз із заголовками їх писань. Вкінці просить автор отсих рядків ціле українське громадянство, щоб зволило повідомляти підписаного про смерть кожного Українця (будь він інтелігент, селянин чи робітник), коли тільки поляг на полі бою, або помер наслідком ран, хоріб у шпиталі, щоб можна було всіх тих відомих і невідомих борців-героїв, як не менше жертви ворожої інвазії, занотувати — ad perpetuam rei memoriam — у майбутнім воєнним поминальнику. Передовсім пожадані фотографії й коротенькі некрольоги всіх погибших у війні Українців.

При сій нагоді хай вільно буде підписаному зложити прилюдну подяку всім тим впов. дл. жертводавцям і співробітникам, які причинили ся до призбирання бібліографічного матеріалу для названих публікацій або чинно помагали підписаному при їх укладі.

В надії, що й інші підуть їх слідами, дожидає підписаний негайних посилок, друків-публікацій, щоб міг приступити до остаточного впорядкування та зредагування української бібліографії за рік 1914.

Адресувати просить ся: *Іван Калинович, Борислав (Галичина).*

**Дуже важне! Хто хоче без учителя навчитися по німецьки, нехай замовить собі зараз українсько-німецький**

## САМОУЧОК

укладу О. СОЛТИСА (3-те видання). Ціна 1 К 40 сот., з почтовою оплатою 1 К 60 сот. (10 штук 13 К 80 сот., 25 шт. 30 К 80 сот. вже оплачено). Висилається лише за готівку. Замовлення і гроші прошу присилати на адресу: А. ОКПИШ, Львів, ул. Кадецька, ч. 4.

**УВАГА: Сей Самоучок уложений відповідно до випробованого вже способу навчання! Важний він і для вчителів, що вчать початків німецької мови.**



# Купуйте Памяткову Книжку Союзу визволення України — Календарь на 1917 р. 103 ілюстрацій.

500 стор. друку.

Ціна 2·50 К., для австрійських вояків і полонених-земляків 2 К. На пересилку долучати в обох разях 30 сот.  
Оправлений примірник о 1 кор. 20 сот. дорожше. Замовляти в адміністрації нашої часописи.

## Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союзу визволення України:

	к. с.
Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск . . . . . Бр. 1—в опр.	1·50
Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України . . . . .	—50
Сім Пісень. Гостинець для українських вояків. З нотами . . . . .	—20
Др. М. Лозинський. Галичина в життю України . . . . .	—60
Українські колядки . . . . .	—20
М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами . . . . .	—20
Проф. І. Шишманов. Рода України в болгарськiм відродженню (Видив Шевченка на богд. поетів передвизвольної доби) . . . . .	—20
Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи . . . . .	—30
О. Кириленко. Українці в Америці . . . . .	—50
Др. І. Крип'якевич. Українське військо. Короткий історичний нарис. З малюнками . . . . .	—40
Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія . . . . .	—80
Др. Осип Назарук. Слідами Українських Стігових Стрільців. З малюнками . . . . . Брошур. 3·50, в оправі	4·50
О. Скоропис-Йолтуховський. Значінне самостійної України для європейської рівноваги . . . . .	—20
Памяти Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Зладив М. Возняк. З малюнками . . . . .	1—
Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші часи. З численними портретами . . . . .	1·20
Памяткова книжка Союзу визволення України і календарь на 1917 р. з 103 ілюстраціями. Ціна . . . . .	2·50
Б. Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві. З малюнками і картою України. Вид. 3-є . . . . .	—30
Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання . . . . .	1·20
Др. Е. Левицький. Листи з Німеччини . . . . .	—80
Вол. Гнатюк. Національне відродження австро-угорських Українців (1772—1880 рр.) . . . . .	—80
Вол. Гнатюк. Українська народна словесність. (В справі записів укр. етнографічного матеріалу) . . . . .	1—
Наша пісня. Співаник. 20 найпопулярніших укр. пісень і гимнів з нотами . . . . .	—50
М. Богданович. Білоруське відродження . . . . .	—40
В. Антонович. Хмельниччина в повісті Г. Сенкевича . . . . .	—40
Чужинці про українську справу . . . . .	—40
Др. М. Лозинський. Михайло Павлик . . . . .	—40
Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку) . . . . .	—50
G. Cleinow. Das Problem der Ukraina. Українська проблема. (Про умови самостійної української держави) . . . . .	—20
Dr. E. Lewyckij, Galizien . . . . .	—60
H. Boczkowski. Ukraina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання). По чеськи. З картою України . . . . .	1—
V. Choma-Dovskij. Ukraina i Ukrajinci (по хорватськи) . . . . .	1—
На складі можна дістати також брошуру др. Л. Цегельського: Die großen politischen Aufgaben des Kriegeres im Osten und die ukrainische Frage. З картою . . . . .	1·50
Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союзу визволення України. Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II, St., T. 6.	
На жаданне висилаєть ся поштовий чек ч. 107.090.	

Звертаємо увагу всіх, хто замовляє Біблії, що ціну Біблії підвищило від 1-го січня с. р. Біблійне Товариство на одну корону за кожду Біблію.

### Інші видання:

	к. с.
Евангелія на неділі і свята . . . . .	1—
Ростислав Заклинський. Світогляд І. Франка . . . . .	—20
В. Винниченко. На пристані та инше . . . . .	—40
Біблія { в подогнаній оправі К 4.— . . . . . з переслякою 5.—	
{ в шкіряній оправі " 6.— . . . . . " 7.—	
Новий Завіт { звичайним письмом —60 . . . . . " —80	
{ старослав. письмом —60 . . . . . " —80	
Біблія на моск. мові { в под. опр. 5.— . . . . . " 6.—	
{ в шкір. опр. 6.— . . . . . " 7.—	
Новий Завітъ. Синодальне видання 1.— . . . . .	1·30

Гроші просимо вислати одночасно переказом або чеком ч. 107.090. Адміністрація.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.  
З друкарні Адольфа Гольцгавеза у Відні.

Виходить що дня рано. **Діло.** Видає: Вид. Спiл. „Діло“.

Редакція й Адміністрація: Львів, Ринок, ч. 10. —

Експедиція: вул. Руська, ч. 1.

Начальний редактор: др. Василь Панейко.

### Передплата

	в Австро-Угорщині,	за границею.	у Львові
місячно . . . . .	2·70 К		2·40 К
чвертьрічно . . . . .	8.— "		7.— "
піврічно . . . . .	16.— "	22 К	14.— "
цілорічно . . . . .	32.— "	44 "	28.— "

Зміна адреси 50 сот. Ціна примірника у Львові 10 сот., поза Львовом 12 сот., на зайнятих територіях 5 коп.

## „СВОБОДА“.

Ілюстрована політична, просвітна й господарська часопись.

Виходить що тижня в суботу.

Редагує др. Степан Баран.

Передплата: в Австро-Угорщині річно 8 К, піврічно 4 К, чвертьрічно 2 К. За границею річно: в Німеччині 6 марок, у Росії 5 рублів, в Америці 3 долари.

Адреса Редакції й Адміністрації:  
Свобода, Львів, Ринок, ч. 10, II. пов.

## Українське Слово.

Політична, економічно-суспільна  
й літературна часопись

ВИХОДИТЬ ЩО ДНЯ РАНО КРИМ ПОНЕДІЛКА

Видає й відповідає за редакцію: др. Сидір Голубович.

Адреса редакції, адміністрації й експедиції:

Львів, Руська, 3.

### Умови передплати:

У Львові:	У ираю і державі:
На рік . . . . . К 24.—	На рік . . . . . К 32.—
На півроку . . . . . " 12.—	На півроку . . . . . " 16.—
На чверть року . . . . . " 6.—	На чверть року . . . . . " 8.—
На місяць . . . . . " 2·40	На місяць . . . . . " 2·70

Ціна примірника 10 сот., поза Львовом 12 с.

Зміст: Українці до Вільсона. — М. Троцький. Без зміни. — Ів. Павлюк. Потреба організації народу. — Вячеслав Будзиновський. Старі українські пісні про сусідство України з Московщиною. — Г. Трутенъ. Український театр в таборі полонених (з 9 знімками). — По російській Україні І. Н. Огляд воєнних подій. — Вісти. — Виказ жертв. — Бібліографія.